

RAMAZAN SARIÇİÇEK**

Menâkıb-ı Kemâl Ümmî ve Bolu*

Menâkıb-ı Kemâl Ümmî and Bolu

Ö Z E T

Menâkıbnâmeler edebiyatımızın nadide türlerindedir. Bu tür eserlerde bir velinin menkabevi hayatı anlatılır. Âşık/Derviş Ahmed'in Menâkıb-ı Kemâl Ümmî adlı eseri de bu tür eserlerden biridir.

Menâkıb-ı Kemâl Ümmî'ye göre, XV. yüzyıl mutasavvif şairlerinden Kemâl Ümmî Horasan'dan gelip Bolu'ya yerleşmiş ve burada vefat etmiştir. Eserde Kemâl Ümmî'nin menâkıbı vesilesiyle o dönemde yaşamış kişiler ve coğrafya hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Bu çalışmada menâkıbnâmede adı geçen şahıslar ve coğrafi mekânlar ele alınmış, bu bilgiler ışığında geçmişin aydınlatılmasına ve günümüzünse doğru anlaşılmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELE

Menâkıbnâme, Âşık/Derviş Ahmed, Kemâl Ümmî, Bolu, XV. yüzyıl.

ABSTRACT

Manağibnames have a significant place in Turkish Literature. In these types of works, epic life of a wali's is described. Lovers/Darvish Ahmed's book "Menâkıb-ı Kemâl Ümmî" is one of the works mentioned above.

According to Menâkıb-ı Kemâl Ümmî, mystic poet Kemâl Ümmî came from Khorasan then settled and lived in Bolu province till his death. In this work, there are information about geography and people lived in that period on the occasion of Kemâl Ümmî's manağib.

In this study, geographical locations and the people named in Menâkıbnâme are discussed. In light of these information, it is intended to contribute to the elucidation of the past and correct understanding of today.

KEYWORDS

Manağib/Menâkıb, Lovers Darvish Ahmed, Kemâl Ümmî, Bolu, XV. Century.

1. Giriş:

Menâkıb kitapları, İslâm edebiyatında velilerin hayatı etrafında oluşmuş ve çoğu zaman olağanüstü hal ve kerametlerin anlatıldığı dinî-tasavvufî eserlerdir. Bunlar veliliğin en dikkat çeken alâmetlerinden

* Makalenin Geliş Tarihi: 09.09.2016 / Kabul Tarihi: 31.10.2016.

**Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri (17-18 Ekim 2009), Bolu Dörtdivan/Türkiye, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi (BAMER), Bolu 2011, 550-586" da yer alan bildirinin yeniden gözden geçirilmiş halidir.

** Doç. Dr., Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (ramazansaricicek@gmail.com).

olarak telakki edilir. Menâkıbnâmeler, kerametleri nakledilen velînin yüceliğini müridlere anlatarak onların tarikata daha sıkı bağlanmalarını sağlamak ve tarikate yaygınlık kazandırmak amacıyla, genellikle o tari-katin mensuplarından biri tarafından, sözlü ve yazılı kaynakların derlen-mesiyle meydana getirilir¹.

Edebiyat tarihimizde, bazı veliler hakkında böyle menkabeler yazılmıştır². İşte Derviş Ahmed'in Kemâl Ümmî hakkında yazdığı "Menâkıb-ı Kemâl Ümmî" de bunlardan biridir.

2. Kemâl Ümmî

Kemâl Ümmî'nin, gerçek hayatı ve şahsiyeti hakkında fazla bilgimiz yoktur. 880/1475 yılında öldüğü bilinen Kemâl Ümmî XV. asır şairlerin-dendir.

Karaman veya Niğde'de doğduğu konusunda kaynaklarda ihtilaf vardır. Bunlardan İskender Pala, XVIII. asrın ilk yarısında yaşamış olan şair Hâkî'nin Niğde hakkında yazdığı bir şiirde geçen;

Kemâl Ümmî ol sâhib-kemâl
Burada eylemiş arz-ı cemâl

beytinden ve bir türbesinin de Niğde'de bulunmasından hareketle Kemal Ümmî'nin Niğde'de doğmuş olduğu, en azından burada uzun müddet yaşamış olduğu görüşündedir. Ancak, gerek Menakıb'da, gerekse diva-nının bir nüshasının başında şairin Horasan'dan muhacir olarak geldiği belirtilir. Âlî de Kühü'l-Ahbar'da, onun İran'a seyahat ettiğini ve birçok tasavvuf büyüğüne hizmet ettiğini rivayet eder. Ayrıca, Menâkıb'da geçtiğine göre, Kemâl Ümmî, Bolu ve çevresinde uzun süre yaşamış ve halkı irşad etmiştir. *Şeyh Şüca Menakıbı*'nda geçen olaylara göre ise, Manisa'da yerleşmiş ve orada idam edilmiştir (Sarıççek 1997: 23).

Kemâl Ümmî Kumuklar arasında da tanınan bir şairdir. Bazı kaynak-lara göre Koyun adlı Kumuk köyünde dünyaya gelmiş, orada okuyup, o

¹ Daha fazla bilgi için bkz. Şahin 2004: 112-114; Ateş ty.: 701-702; Ocak 1992.

² Menâkıb-ı Seyyid Hârûn-ı Velî, Menâkıb-ı Sadruddîn-i Konevî, Menâkıb-ı Seyyid Mahmud Hayrânî, Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, Menâkıb-ı Ahmed-i Yesevî, vb. (Daha geniş bilgi için bkz. Ocak 1992).

zamana göre yüksek bir eğitim almış ve asker bölüğünün kadısı olarak çalışmıştır. Daha sonra da Anadolu'ya gelerek hayatının geri kalanını Anadolu'da geçirmiştir (TDTEA 2002: 197; Abdullatipov 2007: 313).

Nerede doğduğu konusunda ihtilaf olan Kemâl Ümmî, yaşadıkları ve kerametleriyle Anadolu'ya mal olmuş bir mutasavvıftır. Onunla ilgili Bolu Tekke/Işıklar köyü başta olmak üzere Niğde, Larende (Karaman) ve Manisa'da türbeler vardır. Hatta Kahramanmaraş'ta şimdi adı Kemâl Ümmî olarak değiştirilen köydeki bir tepenin adı da eskiden beri Kemâl Ümmî Tepesi'dir³.

Buraya kadar belirtilenlere ve Menâkıb'da geçenlere bakılırsa, Kemâl Ümmî'nin Horasan, Karaman, Niğde, Bolu ve Manisa'da yaşadığı ve Kahramanmaraş ve İran'a kadar seyahat ettiği anlaşılmaktadır.⁴

3. Derviş Ahmed

Derviş Ahmed'in hayatıyla ilgili fazla bir bilgimiz yoktur. Elimizdeki bilgiler de müellifi olduğu *Kemâl Ümmî Menâkıbı*'ndan elde ettiklerimizden ibarettir. Adına da ancak menakıbın sonlarındaki bir beyitte rastlıyoruz:

Yüri Dervîş Ahmed sen dahhı tur
Mübârek âsitânına yüzüñ sür (633)

Menakıba göre Derviş Ahmed Kemâl Ümmî'den çok sonraları yaşamıştır. Zira O'nun;

Fenâ dünyâda böyle gerçek er çok
Velî Ümmî Kemâl gibi yog artuk (378)

'Azizüñ türbesi üzre giderler
Bu namâzdan şevkle tevhîd iderler (606)

³ Yakup Kaya (Öğretmen) Kahramanmaraş. Ayrıca bak.:

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kemalli,_Dulkadiro%C4%9Flu (15.02.2016)

⁴ Daha geniş bilgi için bkz. Sarıççek 1997: 3-29.

sözlerinden Kemâl Ümmî'nin daha önceleri yaşadığı ve o anda hayatta olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Kemâl Ümmî'nin türbesinin bulunduğu yerde her yıl Receb ayında düzenlenen çeşitli etkinliklere yirmi bin kadar kişi katılmaktadır⁵. Üstelik şair "Varurmuş anda nice biñ müsülman" diyerek bunun uzun yıllardan beri süregeldiğini de ifade etmektedir:

Hustûsâ kim Receb ayında el'ân
Varurmuş anda nice biñ müsülmân (597)

Yigirmi biñden artukdur varanlar
Başın açup Hudâya yalvaranlar

Gelür etrâfdan âdem be-gâyet
Kim olmaz haddine hergiz nihâyet

'Azizüñ türbesi üzre giderler
Bu namâzdan şevkle tevhîd iderler (604-606)

Menâkıb'ın sonunda Âşık Ahmed-i Dîvânî mahlasıyla yazılan şiirler vardır. Her ne kadar mahlasları farklı ise de Âşık Ahmed-i Dîvânî ile Derviş Ahmed'in aynı kişiler olduğu kanaatindeyiz. Zira her iki metnin arka arkaya ve aynı kalemle yazılması bu kanaatimizi kuvvetlendirmektedir⁶. Burada şairin iki ayrı mahlas kullandığını söyleyebiliriz. Nitekim edebiyat tarihimizde bazı şairlerin iki mahlas kullandığı vakidir. Mesela 15. Yüzyılda yaşamış olan Âşık Paşazâde bunlardandır. Âşık Paşazâde de hem "Derviş" hem de "Âşık" mahlaslarını birlikte kullanmıştır (Atsız 1985: 3). Müellifimiz de iki mahlas kullanan şairlerden olmalıdır. Ayrıca her iki metnin içeriğinin ayrı olması da şairin muhtevaya göre mahlas seçtiği izlenimini vermektedir. Zira Derviş mahlasını kullandığı Menâkıb metni aruz kalıbıdır. Âşık mahlasını tercih ettiği

⁵ Bu törenler daha sonraki yıllarda da yapılagelmiştir. Bkz. Ali Vâhit 1933: 212-215; Hickman 1982: 155-167; ve

<http://www.bolukulturturizm.gov.tr/TR,69941/edebiyat.html> (08.09.2016.)

www.bolununesi.coişillim/haber/arama.asp?tur=haber&id=10634&kelime=ışıklar%20küyü (09.09.2016)

⁶ Her iki şairin aynı olma ihtimali hakkında bkz. S. N. Ergun, Türk Şairleri (1936), C. I, İstanbul: 302.

şiiirler ise büyük bir çoğunlukla hece ölçüsüyledir. Dolayısıyla şairin aruzla olan şiiirlerinde Derviş, heceyle olanlarında ise Âşık olmak üzere iki ayrı mahlas kullanması şairin tercihinin bir sonucudur. Bir de Âşık mahlaslı şiiirlerin konuları büyük oranda Menâkıb'da anlatılanlara uygundur. Bazıları da Kemâl Ümmî üzerine olup içlerinde ona bağılılığını bildiren şiiirler de vardır. Ayrıca Kemâl Ümmî'nin adı her iki metinde de Ümmî Kemâl olarak geçmektedir.

Âşık Ahmed'in şiiirlerini Bolulu Mustafa bin İsmail; *Metn-i Sefîne-i Ahmed-i Dîvânî Şerh-i Defîne-i Emced-i Nev-cüvânî* adıyla şerh etmiştir. Burada Âşık Ahmed'den Âşık Ahmed-i Dîvânî diye bahseder. Bu eserde Menâkıb'ın arkasındakilerle birlikte Âşık Ahmed'e ait 76 şiiir vardır. Bunların 38'i *Menâkıb-ı Kemâl Ümmî*'nin sonunda da geçmektedir.

Şârih Bolulu Mustafa bin İsmail eserinde Âşık Ahmed'le ilgili bilgiler de verir. Hatta kendi mürşidi Şeyh Ali Rükneddin için "mürşidimiz" (Sarıçiçek 2014: 14, 103) diyerek aynı mürşide bağılı olduklarını ifade etmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla, Bolulu Mustafa bin İsmail, şiiirlerini şerh ettiği Âşık Ahmed'le aynı dönemde yaşamıştır. Müellif eserini 24 Şevval 1197 / 22 Eylül 1783'te telif ettiğine göre, doğum ve ölüm tarihleri belli olmayan şairimiz de 18. yüzyılda yaşamış demektir.

Âşık Ahmed'in yaşadığı muhit Bolu, Kütahya ve Bursa civarıdır. Şiiirlerine göre Domaniç, Altıntaş da gezip dolaştığı yerlerdendir (Sarıçiçek: 2014, 103, 141). Bolu'da da Kemâl Ümmî türbesini sık sık ziyaret etmektedir. Şiiirlerinde Bolu'yla beraber ona bağılı Kurtluoba, Gök köyü, Sünnice Eri, Ardiç Eri, Şeyh Bedreddin Çarşısı'ndan söz ederken Mısır ve Şam'ı dolaştığını da söyler (Sarıçiçek 2014: 107, 132, 150, 156, 129).

Bursalı Şeyh Ali Rükneddîn adlı bir Nakşibendî mürşidine bağılı olan Âşık Ahmed;

Diñle imdi bu göñlüñ ahvâlini
 Bilmezem ben 'Arabî hem Fârisîniñ 'ilmini
 Okumadım sarf ı mantık hâlini
 Çok şükür elhamdü li'llâh kutb yanına varmışam

(Sarıçiçek 2014: 112)

diyerek herhangi bir eğitim almadığını, şiirlerini şeyhinden aldığı terbiye ve Allah'ın yardımıyla söylediğini, ulaştığı makamları da buna bağladığını söylemektedir (Sarıççek 2014: 14-17).

'Ummânda bulmuşam dürlü ma'deni
Cândan geçmeyenler bulmaz cânânı
Şeyh 'Alî Rüknu'd-dîn kerâmet kânı
Sultânul-'ârifîn derler şeyhime (Sarıççek 2014: 172)

Tasavvuf yoluna giren ve seyr-i sülûkunu tamamlayan her müridin sonunda irşad mertebesine ermesi de bu yolun neticesidir. Âşık Ahmed de büyük bir ihtimalle mürşitlik makamına çıkarak irşad faaliyetlerinde de bulunmuştur.

'Âşık Ahmed yaman işiñ
Hoc'Abdu'llâh cân yoldaşîñ
Sen'arzûlar çok dervîşîñ
Mevlâm'dan bu kerem geldi (Sarıççek 2014: 17)

Âşık Ahmed'in nerede, ne zaman vefat ettiği de bilinmemektedir. Ancak Gerede Yukarı Tekke Camii'nde, camiinin banisi *Ahmed* ile aynı türbede medfun olan *Seyyid Ahmed Efendi*'nin o olduğu tahmin edilmektedir (Özdamar 2000: 15-16).

Âşık Ahmed'in iki eseri elimizdedir. Biri bu makalede konu edindiğimiz *Menâkıb-ı Kemâl Ümmî* diğeri ise bir kısmı bu menâkıbın arkasında kayıtlı, tamamı da Bolulu Mustafa bin İsmail'in şerh ettiği şiirlerinden ibaret olan *Dîvânçe*'sidir. Maalesef bu şiirlerin bütünü içermez müstakil bir el yazması elimizde yoktur. Bu ikisinin haricinde başka eserlerinin olduğu da muhtemeldir. Zira Menâkıb'da geçen aşağıdaki ibareler bu ihtimali göstermektedir:

Kitâb yazmak baña andan uludur
Vücûdum sırr-ı 'ışkıla toludur

Yazarım gice gündüz dâsitânı
Ben olsam n'ola halkuñ dâsitânı

Okınur sözlerimiz zikr içinde
Hudâ derdiyle olduk fikr içinde(642-644)

3.1. Menâkıb-ı Kemâl Ümmî ve İçeriği:

Âşık/Derviş Ahmed'in en önemli eseri ise şüphesiz ki *Menâkıb-ı Kemâl Ümmî'* dir.

Menâkıb, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Nu. 1323'te kayıtlı baş, son ve ortadan bir miktar eksik (25a/b, 26a/b ve 27a) ve eksiklikleriyle birlikte her sayfası 13 satır olan 44 varaktan ve 646 beyitten ibaret harekeli nesihle yazılmış bir eserdir. Eserin 6a-10a arasındaki varaklarının başka biri tarafından, henüz elde olmayan bir başka nüshadan tamamlandığı ve eserin bütün olarak tashih edildiği izlenimini vermektedir. Bu kısım 12 satır ve rik'a hattıyladır. Eser, aruzun hezec bahrinin mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün kalıbıyla yazılmıştır. Menâkıb bu yazmanın 1-29 varakları arasındadır. 29-44 varakları arasında ise Âşık Ahmed-i Dîvânî mahlasıyla yazdığı tasavvufî ve Kemâl Ümmî'yi öven ve çoğunluğu heceyle olan şiirlerini içeren *Dîvânçe'* si mevcuttur. Eser dört Bâb ve dört de Makale'den ibarettir. Ayrıca aralarda keramet ve olayların yer aldığı ve adlandırılmayan bölümler de vardır.

(1a-12b) Birinci Bâb: Baş kısmı eksik olduğundan eserin bu kısmı aynı zamanda Birinci Bâb'ı teşkil etmelidir. Çünkü 12b'de "İkinci Bâb" başlamaktadır. Burada Kemâl Ümmî'nin Bozarmud Dağlarını yurt edindiğini ve toplumdan uzak yaşadığını öğreniyoruz. Bu bölümde dağlarda yer açarak oraları ihya ettiği, yolunu şaşırın Bolu insanını buradan irşad ettiği anlatılıyor. Birçok sırları burada izhar olmuştur. Boğazdan zikri icad etmiş, bu vesileyle birçok kişi irşad olmuştur.

Yine bu bölümde onun Horasan'dan Anadolu'ya geldiği, Safî Sultan'dan el aldığı anlatılıyor. Buna göre o "Oğuz" boyundandır. Öyle birisidir ki Hacı Bayram-ı Velî her gün onun hatırını sorup yüzünü görmeden edemez. Her ne kadar "ümmî" ise de bu bir kusur değildir. Zira Resûlullah da ümmîdir. Ayrıca Kemâl Ümmî'nin Halvetî olduğu da belirtilmektedir (1a-3a/1-53).

Eserde genellikle "Bâb" ve "Makâle" başlıklarını kullanmakla beraber başlık koymadığı bölümler de vardır. "Birinci Bâb"da Kemâl Ümmî'nin ümmîliğiyle ilgili olarak o zamanın yöre ulemasından Sarı Müderris adında bir kişiyle yaşadığı olayın anlatıldığı bölümde de başlık kullanılmamıştır (3a-5b/54-118):

Sarı Müderris Akçakavaklıdır. Bazen de Sazak'ta kalır. Doğru yoldan ayrılmayan, zahirî ilimlerde maharetli, birçok âlimi susturmuş olan birisidir. Sufiliğe ise hiç meyli yoktur. "Şeyhin ümmîsi nasıl olurmuş?" diyerek Kemâl Ümmî'yi küçük görür. Zahirî ilim sahibi olmayanın batın ilminde maharet sahibi olmasını kabul edemez. Durumu firasetiyle anlayan Kemâl Ümmî onu yanına davet eder ve cevap veremeyeceği birkaç soru sorar. Ardından da, esas olanın Allah'ı bulmak ve onun aşkıyla dolmak olduğunu, ilimden muradın amel olduğunu anlatır. Onun anlattıklarından ikna olan Sarı Müderris özür dileyerek ona teslim olur. Daha sonraları birçok tasavvufi eserler telif eder ve Kemâl Ümmî'nin meddahı olur.

Evvelki Makâle: Birinci Makale olarak alabileceğimiz bu bölümde şair, her şeyhe tabi olunamayacağını, ümmî de olsa ehl-i hal, yol ve erkân bilen kâmil bir şeyhe tabi olmak gerektiğini anlatır (5b-6b/119-142). Cahil şeyhe bağlanmanın sakıncalarından bahseder. Bununla ilgili olarak Kemâl Ümmî ile oğlu Sinân arasında geçen bir menkabe anlatılır:

Kemâl Ümmî ümmî olmasına rağmen oğlu ilim tahsil etmiştir. O ise babasını ümmî olduğu için beğenmez ve mürşit olarak, babası da olsa ümmî birisine intisap etmeyeceğini söyler. Ancak babasının telkiniyle Hacca gitmeğe karar verir. Oraya gidinceye kadar birçok tehlikeler atlatır. Ama her seferinde farkında olmadan babasının himmetiyle kurtulur. Kâbe'ye ulaştığında ise kendisini o badirelerden kurtaranın babası olduğunu; oradaki şahısların şahitliğiyle, her gün beş vakit namazı Kâbe'de kıldığını ve büyük bir veli olduğunu anlar. Babasından özür dileyerek ona tabi olur (6b-11b/143-257).

İkinci Makâle: Meczip kişilerin latîf mizaçlarını, ilâhi sırlara vakıf olduklarını, aç, susuz, çıplak dolaşmalarını, virane yerleri mekân tutmalarını anlatır (11b-12b/258-281).

İkinci Bâb: Kemâl Ümmî'nin Cemâl adındaki meczip ve abdal ve ilahî sırlardan haberler veren oğlunun her an çıplak ve zahirde sarhoş dolaşmasını ve bundan dolayı mahkeme edilip ölümle cezalandırılmasını anlatır (12b-15b/282-358).

Üçüncü Makâle: Allah dostlarının kabirlerini ziyaretin dervişlerin gönlünü ferahlatıp maksatlarının hâsılına vesile olmasını anlatır (15b-17a/359-383).

Üçüncü Bâb: Hacca giden birinin yolunu kaybedip Allah’a yalvarması sonucu Şeyh Ümmî Kemâl’in onu memleketine ulaştırmasını anlatır (17a-19a/384-439).

Dördüncü Makâle: İnsan vücudunda ortaya çıkan hastalıkların iyileşmesinde Allah dostlarının duasının tesirini anlatan bölümdür (19a-20b/440-464).

Dördüncü Bâb: Dönemin Osmanlı padişahının ayağında çıkan amansız bir hastalık dolayısıyla dermanı Kemâl Ümmî’de bulmasını anlatır. Ayrıca burada Kemâl Ümmî’nin çobanlık yaptığı, bunun çobanlık mesleği olduğu, bu arada koyun güderken boğazdan zikri de icad ettiği anlatılır. Öldükten sonra çocuklarını halife bırakmıştır. Çocukları ondan sonra onun tarikatını sürdürmüşler ve bunlara burada “Kemâlliler” denilmektedir (20b-24b/465-563).

Başlıksız:⁷ Başlığı olmayan bu bölümde, ezan okunduğunda yani, vaktin evvelinde namaz kılmaya tembellik etmemek gerektiği ve özellikle sabah namazını erkenden kılmanın sevabının çok olduğu anlatılır. Burada 24b/571. beyitten sonra iki varak (25. ve 26. vk.) eksiktir. Daha sonraki varakta ise Kemâl Ümmî kendisine bu konuda itiraz eden oğluna, kendisinin ayağına basmasını söyler. Basınca da ayağını hareket ettirerek ona gayb âlemini, felekleri ve oradaki meleklerin namazları vaktinde kılışlarını seyrettirir. Onun bu kerametine şahit olan oğlu da onun ayaklarını öperek itirazdan vazgeçer (24b-27a/564-580).

Başlıksız: Bolu sancağının Yığluca adlı beldesinden yüz yaşına gelmiş derviş-meşrep ve mürşidi Kemâl Ümmî gibi yalnız başına dağ tepe gezmeyi, geyiklerle konuşmayı seven Kutbeddin Hoca’yı anlatır. Önce Kemâl Ümmî’den bahseder. Şair, Kemâl Ümmî’nin ne kadar büyük bir veli olduğunu ve onu ziyaret edenlerin hidayete ve muratlarına erdiklerini; onun kabrini ziyaret edenlerin yirmi binden fazla olduğunu; orada otuz gün riyazet çektiklerini; onun üç halvetinin var olduğunu; bu halveti yerine getirenlerin sonunda onun sırrına vakıf olduklarını; yüzlerinde nikapları olduğunu anlatır. Bu halde gece gündüz tevhid çektiklerini; dergâhını ziyaret eden ve onun sırrına vâkıf olan müritlerin cennetlik olduğunu ve kendisinin onlara şefaate edeceğini belirtir.

⁷ Diğer bölümlerde **makâle** ve **bâb** gibi başlık adları yazılırken art arda gelen bu iki bölüm başlıksızdır.

Şair bu arada kendi mahlasını da söyleyerek şeyhin sırrından bir miktar kendisine de nasip olduğunu, bunun şevkiyle gece gündüz onun destanını yazdığını anlatır (27a-29b/581-646).

3.2. Şahıslar ve Coğrafi Mekânlar:

Menâkıb'da Kemâl Ümmî ve Bolu ile ilgili bazı şahıs ve coğrafi mekânlardan bahsedilmektedir.

3.2.1. Şahıslar:

3.2.1.1. (Sarı) Müderris Efendi: (4a-55-119) Akçakavak ve Sazak civarlarında yaşayan bir âlimdir. Kendisi Hak yolunda giden ve zahir ilimlerde ileri seviyede olan biridir. Salih amele sahip olmakla beraber Kemâl Ümmî'ye karşı biraz mesafelidir; "şeyhin ümmîsi nasıl olurmuş" deyip onu önemsemez. Zahir ilmüne sahip olmayan kişinin tarikatına güvenmemektedir. "Tarikat ehli öncelikle zahir ilimlere sahip olması gerekir" diye düşünür. Şeriatı bilmeyenin tarikatte istikameti bulamayacağına kanidir. "Şeriatsız tarikat tek kanatlı kuşa benzer" der. Mânen bu durumu hisseden Kemâl Ümmî onu mekânına davet eder ve çeşitli sorularla onu imtihan eder. Sorular karşısında cevap veremeyen Sarı Müderris, Şeyhin büyüklüğünü anlar ve onun müridi olur.

Menâkıb'ın 55. beytinin kenarında da "halen Akçakavak'ta medfun" olduğu kayıtlı olan Sarı Müderris, Menâkıba göre birçok ilmî eser de telif etmiştir⁸.

⁸ Kemâl Ümmî'nin zamanında müderrislik yaptığı anlatılan Sarı Müderris'in kabri halen Yeniakçakavak'ta Vakıf Akçakavak mahallesinde bulunmaktadır. [bak. http://tr.wikipedia.org/wiki/Yeniak%C3%A7akavak,_Bolu (09.09.2016); ve Özdamar 2000: 52].

Emre Sessiz'in yapmış olduğu bir yüksek lisans tezine göre, Sarı Müderris'in doğum ve ölüm tarihleri bilinmemekle beraber Sarı Mühendis yaşça Kemâl Ümmî'den büyük olup ayrıca onun vefatından sonra da yaşamıştır. Menâkıb-nâme'de de anlatılan bir kerametle Kemâl Ümmî'nin büyüklüğünü kabul etmiş ve önce müridi sonra da halifesi olmuş ardından da Akçakavak'taki arazilerinin bir kısmını şeyhine hediye etmiştir. Şairin, birçoğu şeyhi Kemâl Ümmî'yi medh vasfında 182 tasavvufî manzumedden ibaret olan bir divanı vardır (Sessiz 2014).

3.2.1.2. Sinân Beg: Menâkıb-nâme'ye göre Kemâl Ümmî'nin üç oğlu vardır⁹. Birinin adından hiç bahsedilmemekle beraber, diğerlerinin adları ise Sinân ve Cemâl olarak geçmektedir.

Bunlardan Sinân, zâhirî ilimlerde üstün bilgisi olan bir zât olup, ümmî olan ve zâhirî ilimleri bilmeyen babasına intisab etmemektedir. Bir gün, babası ile bu hususta tartışırken, babası kendisine hacca gitmesini, orada hac farızasını yaptıktan sonra Makam-ı İbrahim'de iki rekat namaz kılmasını, namazdan sonra dua esnasında yanında bir ihtiyar adam göreceğini ve bu ihtiyar adamın onun gönlündeki kaygıları temizleyeceğini söyler. Hac için yola çıkan Sinân yolda birçok tehlikeler atlatır, eşkiyaların eline düşer. Fakat bütün bu tehlikelerden, kendisi farkında olmadan babasının eliyle kurtulur. Yaya ve beş parasız bir şekilde yarı yolda kalan Sinân'ı yine babası göz açıp kapayıncaya kadar Hicaz'a alıp götürür. Orada babasının dediklerini yapar ve gerçekten de yanı başında bir ihtiyarı görür. Yüzü peçeli olan bu zat ona "inadı bırakmasını, ilmine güvenmemesini, ümmîliğin Hak'tan uzaklık olmadığını, amelsiz ilmin faydasızlığını, Mevlâ'yı bulmak için zühd ve takvânın gerekliliğini, bütün bunlar için ise bir mürşide teslim olmak gerektiğini" söyler. Sinân, ihtiyar zatın, yüzündeki örtüyü açmasıyla babası olduğunu görerek hatasını anlar. Bu ve buna benzer nasihatlarla ikna olan Sinân babasına inanır ve ona mürit olur (6b-11b/144-255).

3.2.1.3. Cemâl: Yine Menakıb'a göre, Kemâl Ümmî'nin Cemal adında dîvâneye benzer, meczub-ı ilâhi, ancak kemâl sahibi bir oğlu daha vardır. Başı açık, yalın ayak, üzerinde yırtık bir elbise, yarı aç yarı tok gezmekte, elindeki bir su kabağından mütemadiyen, güya ilahî aşk şarabı içmekte, daima mest ve sarhoş halde kendi kendine mecâzi deyişlerde bulunmaktadır. Kabağa hiç şarap eklenmediği halde hiç bitmemesi onun kerametine hamledilmektedir. Bu arada, gezdiği yerlerdeki insanların, şehir ileri gelenlerinin ve hükümet adamlarının gidişatlarını ve içgüdülerini açıklayıcı sözler söyler. Ancak, şehrin ileri gelenleri icraatlarının ve içgüdülerinin kötü taraflarının şurada burada açığa çıkarılıp etrafa duyurulmasının, menfaatlerine dokunduğunu düşünerek ondan kurtulmak

⁹ Kemâl Ümmî'nin üç oğlu olduğuna bahsedilmekte ancak bunlardan ikisinin adları anılmaktadır. Üçüncüsünün ise küçük yaşlarda ölmüş olduğunu tahmin etmekteyiz. (Sarıççek 1997: 8, 18).

için planlar kurarlar. Bir iftirayla ve oldubittiyle Cemal'in öldürtülmesini sağlarlar.

Oğlunun öldürtülmesi olayı, Kemâl Ümmî'yi çok etkiler. Ancak bu olayın şeriatın zahirini kurtarmak düşüncesiyle yapılmış olması, onu teselli eder. O, oğlunun, sırrının faş olmaması, şeriatın da muhafazası için kendisini feda ettiğini düşünür (11b-15b/281-358).

3.2.1.4. Kemâlliler: Kemâl Ümmî'den sonra tarikatini oğulları sürdürür. Bunlara, babalarına istinaden Kemâlliler denilmiştir (556-566). Menâkıb'a göre bu etkinliklerin sebebi Kemâl Ümmî'nin kendi sözleridir. Zira Kemâl Ümmî kendi "kapı"sından gelip geçene yani onu ziyaret edenlere ve müritlerine şefaathçi olacağını söylemiştir:

Kemâlli dinse bu cumhûra hakdur
Cemâlü'llâha bunlar müstehakdur (562)

3.2.1.5. Zamanın Padişahu: Yine, Derviş Ahmed'e ait Menâkıb'da geçen, aynı zamanda Kemâl Ümmî'nin tekkesinin ve makamının olduğu Bolu'nun Sazak nahiyesine bağlı Tekke köyünde de bir versiyonu anlatılan bir menkıbe vardır: Bu menkıbeye göre Kemâl Ümmî her türlü derde ilaç bulabiliyormuş ve nefesi her hastalığa deva imiş. Bu şöhreti zamanın padişahının¹⁰ sarayına kadar yayılmış. Padişah da o sıralarda ayağında meydana gelen bir hastalıktan muzdaripmiş ve derdine hiç bir hekim ilaç bulamamış. Nihayet Kemâl Ümmî'yi salık vermişler. Padişah da Bolu'ya bir tatar göndererek onu sarayına getirmelerini emretmiş. Tatar Bolu'ya gelmiş ve şeyh efendiyi bularak padişahın emrini söylemiş. Kemâl Ümmî "Padişah kim ki, ben onun ayağına varayım. Derdi olan dermanını arar. Yürü var efendine öyle söyle!" demiş ve tatarı geri göndermiş. Saraya dönen tatar vakayı anlatmış. Bu durum karşısında yaptığından utanan padişah hemen ağlayarak, oraya doğru yola çıkmış. Şeyh padişahu iyi karşılamış; şikâyet konusu hastalığının, hatta padişahın kendisinin bile bilmediği başka hastalıklarının da iyileşmesi için dualar etmiş. Ancak bir iki tanesinin, Hakk'ı unutmaması için yerinde kalmasını dilemiş. Ardından adil olması konusunda çeşitli nasihatlar da etmiş.

¹⁰ Bu padişah, sözlü versiyonda Sultan Orhan olarak belirtilmiştir. Menâkıb'da ise padişahın kim olduğu belirtilmemektedir. Ancak, bir beyitte "Sitanbul pây-i tahtı idi anuñ" (20b-) mısraı o sultanın Sultan Orhan olmadığını göstermektedir.

Bunun üzerine padişah, oturduğu köyü ona vakıf olarak bağışlamak istemiş de Kemâl Ümmî bunu kabul etmemiş (465-530)¹¹.

Yazılı versiyonda payitahtın İstanbul gösterilmesi tarihi gerçeklere uygundur. Ancak, sözlü versiyonda geçen padişahın Sultan Orhan olması ise tarihi gerçeklere aykırıdır. Bu padişah, olsa olsa Sultan II. Murad (1404-1451) olabilir¹².

3.2.1.6. Kutbü'd-dîn Hoca: O dönemde Bolu sancağının bir karyesi olan ancak günümüzde Düzce'ye bağlanan Yığılca adlı yerleşim yerinden olan Kemâl Ümmî'nin müritlerinden yüz yaşlarında derviş-meşrep, ge-yiklerle dost olmuş, insanlardan kaçan ve tek başına yaşayan bir kişidir. Gece gündüz namaz kılıp salih amel işler.

3.2. Mekânlar:

3.2.1. Aladağ¹³ ve Bozarmud Dağları: Kemâl Ümmî'nin Bolu'dayken sürekli gezip dolaştığı mekânlardandır. Şehirden lezzet almayan Kemâl

¹¹ Bu menkıbenin Tekke köyündeki sözlü versiyonunda ise, padişahın Sultan Orhan olduğunu görüyoruz. Ayrıca bazı farklı unsurlar da bu versiyonda bulunmaktadır. (Daha fazla bilgi için bakınız: Sarıççek 1997: s. 9).

¹² Ali Vahit bu konuda "Bolu Sal-nâmesi Sultan Murad'ın Bolu'ya geldiği zaman Kemâl Ümmî'yi ziyaret ettiğini yazmaktadır. Halkın dilinde dolaşan, 'Orhan'ın ziyâreti' keyfiyetinin nereden çıktığı da tetkike değer." demektedir (Ali Vâhit 1933: 214). Ayrıca Bolulu Mustafa İsmâi Efendi de, Âşık Ahmed'in Sefine adlı divanını şerh ettiği eserinde bu padişahın Sultan Murad olduğunu belirtmekte, ancak hangi Sultan Murad olduğunu söylememektedir (v.28b). Bununla beraber "Sitanbul pâyitahtı idi" ve "Şâh-ı Sitanbul" ifadeleri de düşündürücüdür. Zira her iki Sultan Murad döneminde de daha İstanbul fethedilmemişti.

Ancak bu karışıklığa sebep daha önceki dönemlerde Sultan Orhan'la Geyikli Baba arasında geçen menkıbenin Kemâl Ümmî'ye ait menkıbeyle karıştırılması veya uyarlanması olabilir. Zira Âşıkpaşaoğlu Târîhi'nde Sultan Orhan'la Geyikli Baba arasında geçen buna benzer bir menkıbe vardır. Sultan Orhan tabiri oradan gelmiş olmalıdır (Atsız 1985: 50-51).

¹³ "Ala Dağ: Bu namla Anadolu'da üç dağ vardır: Birincisi Kastamonu vilayetinde Bolu Sancağının cenub-ı garbisi Mudurnu ile Bolu kasabaları arasında başlayıp, şark-ı şimaliye doğru mümted olarak, sırtı Bolu sancağıyla Ankara vilayetinin hududunu tayin ve cenupta bıraktığı Sakarya havzasını şimaldeki Filyas havzasından tefrik ederek, Kangırı (Çankırı) sancağı hududuna kadar vasil olur ve orada Işık dağıyla kesb-i irtibat eder..." (Şemseddin Sami 1302: C. 1.,281; ayrıca Bolu md., C.2, 1395-1396)

Ümmî Aladağ ve Bozarmud dağlarını kendisine mekân seçmiş, aşk derdine çareyi orada bulmuştur. Öylesine dağda gezerdi ki, insanlar onun yüzünü görmeğe hasret kalırdı. Dağda gezerken çöl gibi ağaçsız olan bu yerleri ağaçlarla ihya ederdi.

Nazar-gâhı **Alatag** olmuş idi
O derd-i 'ışkı anda bulmuş idi (2)

...

Bozarmud tagların itmîşti me'vâ
Açup ol yirleri eylerdi ihyâ (4)

Ancak Bozarmud Dağları adında bir dağ silsilesine Bolu fiziki haritasında rastlayamadık. Büyük bir ihtimalle bu ad mahalli olarak Aladağ civarında bir dağa verilen addır. Ancak bunun yerine Bolu merkeze bağlı Bozarmud adlı bir köy bulunmaktadır.

3.2.2. Akçakavak: (Sarı) Müderris'in de yaşadığı yerlerdendir. Yeni adı Yeni Akçakavak'tır. Sarı Müderris'in kabri de buradadır. Zaten beytin yan tarafına bu durum "Hâlâ karye-i Akçakavak'da medfundur. Sarı Müderris dirler. Der Medîne-i Bolı" şeklinde kaydedilmiştir:

Bir 'âlim varıdı **Akçakavak**dan
O hergiz çıkmaz idi râh-ı Hakdan (54)

3.2.3. Sazak: Sazak (Sarı) Müderris'in yaşadığı yerlerden biri olarak geçer. Şu anda ise bu adda bir yerleşim yeri yoktur. Ancak birbirine yakın mesafede Sazakşeyhler ve Sazakkınık adlı yerleşim yerleri bulunmaktadır.

Sazakda gâhi olurdu o sâkin
Bilürdi 'ilm-i zâhirden ve-lâkin (55)

3.2.4. Taşkaynadan: Menâkıb'da Bolu'da karlı Bozarmud dağlarında akarsulu güzel bir yayla yeri olarak tasvir edilmektedir. Kemâl Ümmî'nin de gezdiği ve zamanın Osmanlı hükümdarının hastalığını iyileştirdiği yerdir. Burası, Bolulu Yrd. Doç. Dr. İsmail Hakkı Akyoloğlu'nun köylülerden aldığı bilgiye göre, bugün adı Işıklar olan Tekke-i Ümmî Kemâl köyünün girişinde taşlık, kayalık bir yerdir. Burada yaşayanlar buraya "Taşkaynadan" ya da "Taşkaynat yeri" demektedirler. Kemâl Ümmî,

padişah oraya geldiğinde, orduya yemeği burada dağıtmıştır. Anlatıldığına göre, Kemâl Ümmî keramet olarak, askerlere, kim hangi tür yemekten istediye, burada kurduğu aynı kazandan, kepeşiyle ikram etmiştir.

Bozarmuduñ o karlı tağınaçak
Akarsulu güzel yaylagınaçak

Çıkınca buldılar ol pîri anda
Oturur gördiler **Taşkaynadanda** (497-499)

3.2.5. Yığluca Karyesi: Menâkıb'a göre, içinde Kemâl Ümmî'nin müritlerinden, yüz yaşlarında olan Kutbeddin Hoca'nın da yaşadığı Bolu sancağının bir karyesidir. O dönemde Bolu sancağının bir karyesi iken günümüzde Düzce'ye bağlı Yığılca adlı bir yerleşim yeridir.

27a Bolı sancagında **Yıgluca** nâm karyede sâkin dervîş-meşreb-i 'âlî-kevkeb Kutbe'd-dîn Hvâce dirler bir 'azîzüñ beyânındadır..

3.2.6. Kemâl Ümmî'nin Mezarının Bulunduğu Yer (Tekke Köyü, Tekke-i Ümmî Kemâl, Işıklar): Kemâl Ümmî'nin mezarı bugünkü Tekke/ Işıklar köyünde ziyaret olmuştur. Burada bugün de Kemâl Ümmî adına çeşitli etkinlikler dü zenlenmektedir. Menakıb'dan bu etkinliklerin o zamanlarda da yapıldığını anlıyoruz. Özellikle Recep ayında düzenlenen bu etkinliklerde buraya gelen hastalar dertlerine şifa bulmakta, dilekte bulunanlar da dileklerine kavuşmaktadırlar. Bu etkinliklere Menakıb'a göre o zaman yirmi binden fazla kişi katılmış. Dervişler Recep ayından Ramazan ayına kadar burada kalıp zikir ve ibadet ederlermiş, Ramazan ayında ise "halvet" edip "riyazet"e girenler olurmuş (429-440, 595-646).

4. Sonuç:

Çalışmamıza konu olan bu Menâkıb hem kültürümüzün hem de tasavvufî düşüncenin önemli şahsiyetlerinden Kemâl Ümmî'nin hayatının karanlık yönlerine sisli de olsa ışık tuttuğu gibi ilgili yörenin de tarihi ve kültürü hakkında bazı bilgileri ortaya koymaktadır. Bu vesileyle dönemin tarihî şahsiyetlerinden bazıları ilmî ve tarihî kişilikleriyle ve sadece adı kalmış kimseler unutulmuş kimlikleriyle yeniden hatırlanmış, bazı yer adları da tekrar gündeme gelmiştir. Umarız bu çalışma Bolu ve çevresinin kültür mirasına katkıda bulunur.

Kaynaklar:

- ABDULATİPOV, Abdulkadir (2007), "Türk Dünyası Ortak Edebiyatı", *I. Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi*, Ankara: AKM Yayınları, C. 9, 311-313.
- ALİ VÂHİT (1933), "Kemâl Ümmî Hakkında", *Halk Bilgisi Haberleri*, Yıl: 3, No:30 (15 İkinci Teşrin 1933), s.212-215.
- ATEŞ, Ahmet (1970) "Menâkıb", *İslam Ansiklopedisi*, VII, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s. 701-702.
- ATSIZ, A. Nihal (1985) (Haz.), *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- DERVİŞ AHMED, *Menâkıb-ı Kemâl Ümmî*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum Nu:1323.
- ERGUN, S. Nüzhet (1936), *Türk Şairleri*, C. I-III, İstanbul.
- HİCKMAN, Dr. W. C. (1982), "Ümmi Kemal In Anatolian Tradition", *Turcica*, XIV s. 155-167.
- OCAK, A. Yaşar (1992), *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, Ankara: TTK Yayınları.
- ÖZDAMAR, Mustafa (2000), *Âşık Ahmed Dîvânî ve Bolu Rehberi*, İstanbul: Kırk Kandil Yayınları.
- SARIÇİÇEK, Ramazan (1997), *Kemâl Ümmî, Hayatı, Sanatı ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Basılmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- _____ (2009), "Menâkıb-ı Kemâl Ümmî ve Bolu", *Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, 550-586.
- _____ (2014), *Sefîne Şerhi (Metn-i Sefîne-i Ahmed-i Dîvânî Şerh-i Emced-i Nev-cüvânî)*, Ankara: Gece Kitaplığı.
- SESSİZ, Emre (2014), *Sarı Müderris Şeyh Sinan ve Divanı İnceleme-Metin-Dizin*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞAHİN, Haşim (2004), "menâkıbnâme" md., *TDVİA*, C. 29, Ankara, s.112-114.
- ŞEMSEDDİN SAMÎ (1302), *Kâmûsü'l-a'lâm*, İstanbul, C.1-2.
- T.C. Dahiliye Vekaleti (1928), *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, İstanbul: Hilâl Matbaası.

T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü (1968), *Köylerimiz, 1 Mart 1968 Gününe Kadar*, Ankara Başbakanlık Basımevi D.S.İ.

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi: (2002)(Nesir-Nazım), Ankara: Kültür Bakanlığı, C. 20, 196-199.

Elektronik Kaynaklar:

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kemalli,_Dulkadiro%C4%9Flu (09.09.2016)

<http://www.bolukulturturizm.gov.tr/TR,69941/edebiyat.html> (09.09.2016.)

<http://www.bolukulturturizm.gov.tr/TR,70009/festivaller--etkinlikler.html>
(09.09.2016)

www.bolununesi.co.işılım/haber/arama.asp?tur=haber&id=10634&kelime=ışıklar%20köyü (09.09.2016)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Yeniak%C3%A7akavak,_Bolu(09.09.2016);

MENĀKIB-I KEMĀL ÜMMĪ¹⁴

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün
+ - - - - / + - - - - / + - - -

- 1a 1 Gezerdi tağı şehre gelmez idi
Şehirden lezzet aşla almaz idi
- Nazar-gaḥı Alaṭağ olmuş idi
O derd-i ıışkı anda bulmuş idi
- Yiri olmuş idi kuḥ u bey[ab]aḥ
Yüzün görmege müştak idi insān
- Bozarmud tağların itmişti me'vā
Açup ol yirleri eylerdi ihya
- 5 Anuñ deştilerini aşlar idi
Döner bir yire girü başlar idi
- Kerāmet nūrın anda saçmışıdı
Anı görseñ ne yerler açmışıdı
- Bolınıñ ādemi azmışıdı gāyet
Bu sulṭān eyledi anlara himmet
- Ṭarīka her birini idüp irşād
Dil-i maḥzūnlarını eyledi şād
- Buları bey'ate da'vet iderdi
Der-i dergāḥı Ḥaḳka elgiderdi
- 10 Ḍala'etde düşüp kalanları hep
Günāḥ derāsına ṭalanları hep

¹⁴ Metin tespitinde metnin 18. yüzyıl metni olması hem de harekeli bir metin olması hasebiyle harekeye uyulmaya çalışıldı. Bundan dolayı bazı uyumsuzluklar da kaçınılmaz oldu. Arapça ve Farsça kelimelerdeki açık yazım yanlışlarında doğrusu tercih edildi. Zaman zaman vezin bozukluklarında mümkünse tamir yoluna gidildi. Mümkün olmayan durumlarda ise müdahale edilmedi.

Bu Hızır irüp çıkarmışdur necâta
Şan irdi mürdelerab-ı hayâta

Boliya nūr-ı maḥz oldu Kemâl Beg
Ṭarîḳ-ı ḥaḳḳa yol buldı Kemâl Beg

Olur her-ḥalile maḥir Kemâl Beg
Çoğ esrâr eyledi zaḥir Kemâl Beg

1b Boğazdan zikri ic âd iden oldur
Ṭarîḳa ḥalkı irşâd iden oldur

15 O zikrûñ mübtelâsı katı çoğdur
O zikre cân virenüñ ḥaddi yokdur

O zikrûñ istimaʿından melekler
Olup ḥayrañ döner çarḥ-ı felekler

O zikrûñ lezzetiyle düşdi derde
Meh-i nev uğrayupdur rüy-ı zerde

O zikrûñ zevḳi ile dîdeden kan
Aḳıdur dem-be-dem mihr-i dıraḥşân

Kevâkib gözlerinden dökdi yaşı
Meh-i tabân ḳodı ortaya başı

20 O zikr âvâzı âfaḳa çıkıpdur
Saray-ı ʿalemi yaḳup yıḳıpdur

O zikrûñ şevḳi ile belki herân
Döner devr eyleyüp daʿim bu devrân

ʿAzîz için dedi baʿzılar elʿân
Yiri olmuş idi evvel Ḥorâsân

Oradan Rūma anı geldi dirler
Şafî Sultândan el aldı dirler

İdüp cân u gönülden aña himmet
Didi Ümmi Kemaalde var kerâmet

- 25 Budur zannum tamām bu olacağdur
Veliyyu'llah maķāmın bulacağdur
- Cihaña cezbe şalmış bir velīdür
Kerāmet defterinūñ evvelidür
- 2a Velilerde bunuñ sözidür evlā
Buña bir özge ĥalet virdi Mevlā
- Varup ihyā iderse Rūmı n'ola
Cihān enfāsı müşķinile ĥola
- Budur esrār-ı ʿışķa düşen Oğuz
Budur rah-ı ĥaķatde ķulağuz
- 30 Hūşūşā Hācı Bayram gibi sultāñ
Mübārek ĥatırın şorardı her āñ
- Gün olmazdı yüzini görmeyeydi
Selāmını yahud irgürmeyeydi
- O sultāñıla hem-ʿaşr olmuşıdı
Biribirin ʿacaʿib bulmuşıdı
- Dir idi bu ķişi genc-i Hūdādır
N'ola ümmī ise şahīp-edādur
- Añılur ümmīlikle gerçi nāmı
Ṭarīķat ehliniñ budur be-nāmı
- 35 N'ola Ümmī ise nāmı cihānda
Ṭoğardı maʿrifetle her zamānda
- Resulü'llāha ümmī didi Mevlā
N'ola saʿirden olsa şāñı evlā
- Anuñ ümmīliğine şahid el'āñ
Yiter naşş-ı şerīf āyāt-ı Ṭur'āñ
- Hābībim didi aña ĥazret-i Hāķ
Güzīn-i enbiyā oldı o muṭlak

- Tefahhür eyler anuñ ile dāreyn
Revādur olur ise Şāh-ı kevneyn
- 2b 40 Bu da salār-ı cünd-i evliyādur
Velāyet şāhı sırr-ı Muştafādur
- N’ola nāmı eger Ümmî olursa
Bulur ümmiligile ne bulursa
- Okımağ gerçi kim bilmezdi Qur’añ
Bilürdi ‘ilm-i bāından kema-kāñ
- Egerçi okıyamazdı bir āyet
Ma‘ārifden haberdār idi ğāyet
- Ayağı bezm-i keşretten götürdi
Veliyyu’llahıla tırdı oturdı
- 45 Gehī kıan ağlayup kıanlar yudardı
Gehī çoban olup kıoyun güderdi
- Tek ü tenhā gezerdi her diyārı
Yoğıdı ağlamakda ihtiyārı
- Ṭarık-i Ḥalvetide mahir idi
Kerāmātı ‘acāyib zāhir idi
- Yitişür idi her āñ isteseñ ol
Olurdı derde dermāñ isteseñ ol
- Kemāl ü ma‘ārifden oldu āğāñ
N’ola olsa mu‘ini da’im Allah
- 50 İrişdirmişdi her hālın Kemale
Hemānā muntazır idi cemāle
- Vilāyetde nazāri gelmemişdür
Ne kıalmışdır ki Ḥakdan almamışdur
- Bunuñ ‘ālimliginüñ kışşasını
Diyeyin tā alasıñ hişşesini

3a Olupdur bu ʿazīzīn ḥasbiḥali
Bilinse n'ola anuñla kemālī

ʿUlemādan Müderris Efendi ḥazretleri raḥmetu'llāhi ʿaleyh dāyimā vākıf-ı esrār-ı Zü'l-celāl olan Ümmī Kemāl Sulṭāna ümmilligi cihetinden iʿtirāz idüp baʿdehü teslīm olup beyʿat eylediği beyānındadır.

Bir ʿalim varıdı Aqçaqavaqdan
O hergiz çıkmaz idi rah-ı ḥaḳdan¹⁵

55 Sazaḳda gāhī olurdı o sakin
Bilürdi ʿilm-i zāhirden velākin

Degildi ümmī şūfīye o māyil
Yirile ḥaline olmazdı қаyil

Sülük itmiş idi şerʿile yola
Aña zuḥru'l-mevalī dense n'ola

ʿAmel eylerdi ʿilmiyle müdāmī
Şerʿatde iderdi iḥtimāmı

Müderris diyü nāmı añılurdı
Ne ʿalimler yanında yañılurdı

60 Şalaḥ-ı ḥale ḡāyet maʿil idi
Hemañ şerʿ-i şerīfe қаʿil idi

Dir idi şeyḫüñ ümmīsi ʿacebdür
Maʿārifden dem urur ne sebebdür

Şu kişide ki yoḳdur ʿilm-i zāhir
Ṭarīkatde o nice ola mahir

3b Kişiyevvelā lāzım şerʿat
Şerʿatle ele girür ṭarīkat

¹⁵ Bu beytin kenarına, sonradan eksik varakları da tamamlayan başka bir kalem tarafından şu ibareler eklenmiştir: "Ḥālā ḳarye-i Aqçaqavaq'da medfuındur. Şarı Müderris dirler. Der-medīne-i Bolı."

- Şerîat olmaya anda muqarrer
Tariqat pes nice olur müyesser
- 65 Şerîat şah-rah oldu Hudāya
O yoldan varılurmuş Muştafāya
- Şerîat bilmeyen merd saķımdür
Bilen şer^e-i şerîfi müstaķımdür
- Hemañ ümmî kanatsız kuşa beñzer
Öter bir köşede baykuşa beñzer
- Uçamaz yüksege yokdur kanadı
Nic'ola kendüsine i'timadı
- Nice kaç^e-i meratib ide ümmî
Nice rah-ı Hudāya gide ümmî
- 70 Meger kim irişe Haķdan ināyet
Ola fazl u kemalinden hidāyet
- Mücerred ilmi olmayan kişide
Nice halet ola nice iş ide
- Benüm bunlara yokdur itikādum
Bu sözde ğalip olmuşdur inādum
- İlim lāzımdur erbab-ı tariķa
Şem^esiz yol bulunmaz fi'l-ħaķıķa
- Diyüp dāyim ederdi i' tirażı
Degildi ümmi şeyhe hiç [de] rāżı
- 75 O her vaķit yanında yād olna
Anı bir medħ ider ādem bulna
- 4a Ta^earruz semtini tutardı fi'l-ħal
Dir idi ħal ile olmaz gerek ħal
- İdince daħli ol kāñ-ı mürüvvet
Aziziñ oldu ma^eluñmı o sa^eat

Hemān da'vet ider ol 'ālimi şeyḥ
Nicedür bile diyü ḥalimi şeyḥ

İder fevrī aña bir kaç su'ālī
Cevāba ḳalmadı līkin mecālī

80 Ḥaḳāyīḳdan ḥaberler virdi aña
Didi ol ehl-i 'ilm-e ṣimdi saña

Diyeyin bir söz ammā ola nebtīz
Kim ola her birisi ḥalet-engīz

Senüñ nedir oḳımaḳdan murāduñ
Ne içün ehl-i 'ilm olmuşdur aduñ

Nedür māzī muzāri' ism-i fa'īl
Nedür ed-dāl 'ale'l-ḥayr-i ke-fa'īl

Neden naḥve idersiñ 'ömrüñi şarf
Nedir naşb u nedir cedd ü nedir ḥarf

85 'İlimde olduñusa merd-i kāmil
Gerekdür olasıñ 'ilmile 'āmil

Ne deñlü cidd ü cehd eylerseñ aña
Mücerred nef' virmez 'ilm saña

Murād Allāhı bulmaḳdur bürāder
Vücüd 'ışḳıla ṭolmaḳdur bürāder

Ḥaḳı bulmaḳa sa'e'y eyle cihānda
Bulunmaz gerçi kim ol bir mekānda

4b Mu'ayyen bir mekān işbāt olunmaz
Ararsañ gerçi bir yirde bulunmaz

90 Ve illā münkesir dillerde Allāh
Bulunur şübhe yoḳdur inşā'allāh

Baña pes 'ilm-i zāhirden ne ḥāşıl
Ki ben oldum Ḥudāya ṣimdi vāşıl

Degilem ben Hüdâdan hâli bir ân
N'ola varısa bende cismile cân

Bağarsam ne yere Hakkı görürem
Beni sen şanma bî-hüde yürürem

Gice gündüz sözüm olmuş durur Hakk
Derünüm cümleten tölmiş durur Hakk

95 Benim bâzârım oldu Hakkıla hep
N'ola yanında olursam muğarreb

İki âlemde andan gayrı nem var
Olursam cân u tenden n'ola bîzâr

Bu sözleri işidine azîzden
Didi luğf it ümîdüñ kesme bizden

Egerçi ilm-i zahir okudum ben
Velî bu yolda başımı kodum ben

Deyüben hâlvetine vardı pîrûñ
Düşüp ayağına yalvardı pîrûñ

100 Yitürüp kendüyi hayretde kaldı
İdüp teslîm orada bey'at aldı

Ölince hizmetinde olmadı dūr
Olur Ümmî Kemalile o meşhūr

5a Kitabüñ nicesin te'lîf idüpdür
Taşavvuf âlemin teşrîf idüpdür

Olup meddahı Şeyh Ümmî Kemalüñ
Didi baña aceb geldi su' alüñ

Neden viremedüm size cevabı
O dem gayetde çekdüm ıztırabı

105 Hayıflar bu geçen ömre cihānda
Düşüp kılsam aceb midür yabānda

Enāniyyetden oldı baña bu hāl
Reh-i takvāda olsam n'ola pā-māl

Hiçab oldı baña bu ʿilm-i zāhir
Ki ben oldum bugün Hākka müzāhir

Bi-ḥamdi'llah sürüp yüz ḥazretiñe
Bilüp eksikligim geldim ḫatuña

O demde kim sen itdüñ baña himmet
İrişdi Ḥazret-i Hākdan ʿināyet

110 Kerāmet nūrı üstüme saçıldı
Benim iki gözüm ol dem açıldı

Şafalar eyledi cānum ʿacāyib
Ki pāye ḫaṭc idüp buldum meraṭib

Tecellā-yı cemale mazḫar olup
Göñül esrār-ı ʿirfānula ṭolup

Ziyāde oldı saña iştiyākum
Dün ü gün n'ola artarsa firaḫum

Deyüp sulṭāna kendin teslim itdi
Ġam-ı esrār-ı ʿiṣṣā düşdi gitdi

5b 115 Nice söz kendüsinden söyledidi
Maʿārif mülketine server idi

Oḫınur zikr içinde dāsitānı
İşiden bulur ʿömr-i cāvidānı

Müderris idi līkin ʿārif idi
Nihānı sırr-ı Hākka vāḫıf idi

Olam dirseñ bu sırlara ḫaberdār
Şalavāt vir Resūlu'llāha her bār

Evvelki Makāle: Yol erkān görüp ve şeyh-i kāmîl ayağına yüz sürüp ümmî şüretinde görünen ehl-i hāl ve şāhib-i kemāl daħi inkiyād-ı tam ve teslimde ihtimām idüp lâkin cühelâdan olur olmaz şeyhe tab‘iyyet etmeyüp ikdām eylememek beyânundadır.

Dilā bir pîrûñ işigine yüz sür
Ne ise tekye-gahuñ hîdmetin gör

120 Anuñ fermānına kıl imtişālî
İdesiñ belki taħşîl-i kemalî

Yolı erkānı gör andan var evvel
Dir iseñ işlerüñ olmaya muhtel

Ola ol mürşîd-i kāmîl fe-emmā
Saña geh bir hāl virmiş ola Mevlā

6a Oқыya ma‘rifetden ‘ilmi ola
Tevāzu‘la ziyāde hîlmi ola

Dil-i pākî cehlden ola ‘ārî
Tārîkı ‘ışkıñ ola ihtiyārî

125 Ki zîrā ‘ilm-i zāhir olmayınca
Vücüd anuñla taħîr olmayınca

Varılmaz bāñın ‘ilmine kema-kāñ
Budur re’y-i işābet budur iz’āñ

Kim olur ‘ilm-i zāhir kuvvet-i kalb
Odur cehli taħîr atdan iden selb

Eger ümmî ise şeyhin cihānda
Seni yoldan çıkarır az zamānda

Vücüdî hālî ise ma‘rifetden
Degilādem ol aşlā bir cihetden

130 Meger bir hāl vire Rabb-i ‘izzet
Vücüdına gele tā kabiliyyet

Ola esrār-ı başından haberdār
Derūni gözi dā'im ola bīdār

Murādu'llāha vāşıl olmuş ola
Kamu maqşūdı haşıl olmuş ola

Haqıla haq ola ol mürşīdi pāk
Görine gözine zerre eflāk

Odur ümmī ki düşe özge hāle
Uya her hāli Şeyh Ümmī Kemāle

6b 135 Vilāyetde muādil ola aña
Kerāmet göstere gitse ne yaña

Şol ümmī ki Hudādan bī-haberdür
Anı ālemde şanma mu'teberdür

Haqīkatde o mevlāsını bilmez
Nicedür 'arş-ı a'lāsını bilmez

O bir uyuğa benzer canı yoqdur
Ki kendü başına dermānı yoqdur

Bulan bilmez himāra fi'l-meşel ol
Müşābihdür nice haqqa bula yol

140 Revādur olsa ol hayvāna mānend
Okur bilmez nicedür lezzet-i qand

Bizi kıl hızzmetine lāyık anuñ
Olalum haq-i pāyi evlīyānuñ

Bizi evlādına itdür muhabbet
Alavuz her birinden tā ki himmet

Menaqıb

Hikāyet eyleyen Ümmī Kemāli
Didi nice ise dünyāda hāli

- 7a Bir oğlu var idi anuñ hemañā
Kemal ü maʿrifet virmişdi Mevlā
- 145 Kūl olmuşdı aña erbab-ı ʿirfāñ
Faziletde bulunmaz idi akrāñ
ʿAcīb tahşil-i ʿilm itmiş idi ol
Arardı bağ-ı ʿirfāna velī yol
Okumağda yoğıdı hiç nazīri
Cihānuñ halkı olmuşdı esīri
Sinān olmuşdı nām-ı paki anuñ
Ol idi nūr-ı çeşmi evliyanuñ
Maʿārifde tamām olmuşdı kāmīl
Olurdu daʿima ʿilmiyle ʿāmil
- 150 Bu da ümmīsini şeyhūñ yererdi
Hemañ bir mürşid-i kāmīl arardı
Dir idi kūtḫ-ı ʿālem olsa ümmī
Ricalū ʿllāh maḳāmın bulsa ümmī
Degüldür ol kişi yanumda maḳbūl
İrerse başı göge olmazam kıl
Ben aña etmezem teslīm kaṭʿā
Meşāyih dimesünler aña ḫāṣā
Belī dimem babam olursa daḫi
Taḳarrub ḫālını bulursa daḫi
- 155 Kūlağuma ḳomam sözini hergiz
Dilemen görmege yüzini hergiz
- 7b Diyüp düşmiş idi inḳāra daʿim
Sözi gelmez idi ḳalbe mülāyim

Muḥaşşal tutmayup Ümmī Kemālī
Dir idi var bu nekre özge ḫālī

Babasını ḥesāba kıatmaz idi
Cevābıyla hiç anuñ yatmaz idi

Virirdi ʿilm-i zāhirden cevābı
Hemān mürşid idinmişdi kitabı

160 Dedi bir gün babasına efendi
Cihān ḫalkı senüñ ḫālūñ begendi

Beni sen eyler idüñ şimdi irşād
Olurdum ben daḫı emrüne münkıād

Velikin ʿilm-i zāhirden bilgüñ yok¹⁶
Benüm bu yolda zīrā müşkilüm çok

Didi Ümmī Kemāl Sulṭān orada
Oğul sen daḫı irersüñ murāda

Benim sözümden olsañ n'ola āğah
Olur saña müyesser Kaʿbetu'llah

165 N'ola bu yolda itseñ ihtimāmu
Ṭavāf eylesüñ Beytü'l-ḫarāmu

Muḫarrerdür bu yola sen giderseñ
Şafādan Merveyecak sa'y iderseñ

Ḫalīlu'llah maḫāmına varınca
Niyāz idüp Ḫudāya yalvarınca

8a Namāzı kılup anda iki rekʿat
Selām virüp duʿā eyledüğüñ vaḫt

Yanuñda göresüñ bir pīr oturur
Göñül ḫaygusın ol senden götürür

¹⁶ Vezinde hece fazla.

170 Odur rāz-ı derūnuñdan haberdār
Saña keşf ola andan nice esrār

Yüri git bu yola Allāh oñara
Murāduñ haşıl ola vara vara

Babasından olunca böyle himmet
Bu yola cān u dilden etdi niyyet

İşidince bu sözleri hemānā
Deñizden gitmek evlā geldi aña

İdüp °azm-i tavañ-ı Ka°betu'llah
O demde bir gemiye girdi nā-gāh

175 Hevā ğāyet mülāyim olmuş idi
Geminüñ içi ādem tölmiş idi

Döner deryā muhalif yeller eser
Talazlar her yañadan anı başar

O bañr-i bī-kerān kaynadı çoşdı
Gemi nā-gāh o dem qaraya düşdi

Helāk olup kimi kırtardı cānı
Kimi deryāya düşdi virdi cānı

Sinān Begüm dahı varmışdı ğarķa
Babası Hızır irişüp oldu arķa

8b 180 Halaş olunca girdāb-ı belādan
İrişdi himmet ol dem evliyādan

Görince şol zamān luţf-ı Hudāyı
Göñülde eyledi hamd ü şenāyı

Qaradan her birisi girdi yola
Velī bilmezleridi hāl n'ola

Çekerler idi her birisi zaħmet
Ne zaħmet belki biñ dürlü meşakķat

Yürürken her biri yollarda kaldı
Kimi menzilleri miḥnetle aldı

185 Beriyyede bir alay kimse nā-çār
Sinān Begüm ile oldu giriftār

Ṭutıldı kaldı ya°nī kıl bir aḡa
O vaḥşī kuş gibi düşdi duzaḡa

Ḥudāya eyleyüp cāndan tevekkül
İderdi bu işe şabr u taḥammül

Gice yatup uyımaz idi bir ān
Ki zīrā meskeni olmuşdı zindān

Zā°if olup teni ḡamdan çökerdi
İki gözleri kanlu yaş dökerdi

190 Görüñ bunlardan envā°ī°azābı
Çeker cañı ziyāde ıztırābı

Sinān Beg gördi kırtılmaḡa çāre
Bulınmaz ṭutdı yüz Perverdigāra

9a Didi kim baña luṭf eyle İlahī
Bilürem bendeñüñ çoḡdur ḡünahı

Babama yoḡıdı hiç i°tikādum
Beni bu derde uğratdı °inādum

Ben aña hīç teslīm etmez idüm
Anuñ kaṭ°a sözün işitmez idüm

195 Begenmezdüm kimesnenüñ sözünü
Dilemezdüm görem ḡalkuñ yüzünü

Babama hergiz indirmez idüm baş
Kaşuḡından ilüñ yimez idüm aş

O miḥnetdür benim çekdüklerüm hep
Baña bu yolda iḥsān eyle yā Rab

Ki şimdi bilmişem miqdārumı ben
Göge çıkardum aḥ u zārımı ben

Diyüben ağlar idi zārı zārı
Felek olmadı amma pāyidārı

200 Çeker idi ğam u derdi ziyāde
Ne güç görürdi bu dār-ı fenāda

Gice gündüz iderdi aḥ u efġān
Elemden ḥālî olmazdı o sulṭān

Muḥaşşal gör añāḥir n'iderler
Elini ayağını bend iderler

Didiler saña daḥi n'eyleriz biz
.....¹⁷

.....
Çekerüz şimdi iki gözüñe mil

9b 205 Gözüñ dünyāyı hergiz görmez ola
Çalır iseñ bizümle bunda n'ola

Ḥalaşa çāre kaṭṭā idemezsüñ
Çıkup aḥir bu yirden gidemezsüñ

Bu sözleri işidince didüm vay
Hemañ ağlamış oldum anda hay hay

Babam ol vaḫti baña Ḥızır irişdi
Ki bunlar birbirine girişdi

Baña nā-gāḥ ḫudretten gelüp el
Didiler kim gözüñi yum beri gel

210 Göresüñ nice ola ḫudretu'llāḥ
İderseñ aḥ u nāle gerçi her gāḥ

¹⁷ 205.beyitin 2.mısraı il 206.beyitin 1.mısraı yazılmamış.

Şanasun yire gökden âteş indi
Cihānuñ içi guya oda yandı

Atıldı yıldırım şimşek şakıldı
Bu  alem şan oda yandı yakıldı

Kararlık giceler oldu ziy de
Şan ol dem hışm erişdi kavm-i  Ade

Yağardı karıla yağmur  ac yip
Bu yılduzlar g z mnden oldu g y p

215 Olup mahşer tam m  opdı kıy met
Bel rde buncılayın bir  al met

Biri birine girdi kıl yaraqlar
Bağiler şan biribirin yaraqlar

Beni ol demde  aptılar hema a
Ne luş eyler ba a g r kim o Mevla

10a Beni fevr  bıra dılar Hic za
Kimesne vakıf olmadı bu ra a

Ezelden Ka betu'llah idi  aşdum
Ayağumu bi'hamdi'llah ki başdum

220 H luş-ı kalbile id p  ava ı
Tam m c rme itd m i tirafı

Ziy ret id p İbrahim ma  mın
Ziy de itd m anuñ i tir mın

İki rek at nam z kıldum orada
Sel m vir p did m şimdi mur da

Beni y  Rabbi irg rse  n'ola sen
Bu yollarda ne mi net  ekmişem ben

Beni bir p re luş it v şil eyle
Mur dum her ne ise h şil eyle

- 225 Bu sözi didüm el yüzüme sürdüm
Yanumda oturur bir pîri gördüm
- Elin būs eyleyüp didüm ‘azîzüm
Recāmuz sizden oldur şimdi bizüm
- Benim feryādumu n’ola işitseñ
Baña cān u gönülden himmet itseñ
- Ola kim derdüme bir çāre ola
Girem iḥsānuñla ben de yola
- Didi pîr aña terk eyle ‘inādı
Ṭarīkat ehline kıl i‘timādı
- 230 Gözetme zāhirini anlaruñ sen
Göre bāñınları nic’oldı aḥsen
- 10b Neden gördü[gü]ñi ümmî şanursıñ
Ṭayanur ‘ilmüñe ne aldanursıñ
- Muvduñ ‘ilm-i zāhirden Ḥudā mı
Ya ‘ilmi olmayan Ḥaḳdan cüdā mı
- Kişiye gerçi kim ‘ilm enfa° oldı
‘Amel olmayıcaḳ lā-yenfa° oldı
- Kim aña zühd ü taḳvā lāzım olur
Bu ḥaliyle varur Mevlāyı bulur
- 235 Eger sen bu sözi itdüñse tefhīm
Gerekdür mürşide elbetde teslīm
- Buyurdı buña beñzer nice sözler
Velī yaş aḳıdurdı iki gözler
- Sözinde āşinaḳ zann itdi anı
Ṭoḳınur idi ḳalbe nā-gehānı
- Yüzinde varıdı pîrūñ niḳabı
Görenler çekmesün diyü ḥicābı

Hemānā burqa^eın ref^e itdi ol dem
Göñül endişesin def^e itdi ol dem

240 Sinān Beg gördi babasını bildi
Didi derde yine bu çāre kıldı

Elin öpüp ayağına sürer yüz
Görür teslīm olur andan güler yüz

Babasını bilür ol nice erdür
Hudā yanında nice mu^eteberdür

Du^eāsını alup bulur rızāsın
Görür dāyim nicedür mu^ektezāsın

11a Şorarlār Ka^ebenüñ huddāmı aña
Neden bu pürüñ oldı meyli saña

245 Nedendür birbiriñüze maḥabbet
Teşevvuk^e arz idersiz bu ne ḥikmet

Sinān Beg didi babamız bu kişi
Bunuñ vardur Hudāya lāyık işi

Didiler elli yıldan var ziyāde
Kılur biş vaḳtı bu kişi burada

Ḥaremde biz nice yıldur ṭururuz
Bu kişiyi buracıḳda görürüz

Bilüñ Ümmī Kemālī nice erdür
Nice şāhān-ı dehre tāc-ı serdür

250 Kılurmuş Ka^ebede biş vaḳt namaḳı
Veliler içre bulmuş imtiyāzı

Ricalu'llaha bu ḥāl çok degildir
Ki bunlarda vilāyet yok degildir

Bir anda devr iderler bu cihānı
Revādur itseler ṭayy-i mekānı

Egerçi ma'vide ümmkî idi ol
Veliler içre olmuş idi ma'kbûl

El uzatmış cihâna vardur anca
Bu tağ-ı 'arşa şalmış idi nice

255 Veliyyü'llah budur şahib-kerâmet
Budur sırr-ı Huda' şah-ı vilâyet

Emûn-i genc-i Raḥmândur bu sultân
Ḳarîn-i nûr-ı îmândur bu sultân

11b Velilerden olam dirseñ bürâder
Şalavât vir Resulu'llâha ekşer

İkinci Makâle: Meczûb-ı Hâk ve dîvâne-i muṭlak olanların taḅ'-ı şerifleri ve mizâc-ı laṭifleri ḥâk-mânenîd alçaḳ ve esrâr-ı ilâhî olduḡu muḥaḳḳaḳ ḡah şusuz aç ve ḡah bir dilim nâna muḥtâc olup vîrâne yerler mekânı ve hergiz fenâ dünyâda nâm u nişânı nâ-peyda olup 'üryân olanlar beyânındadır.

Dilâ'bul yine bir dîvâne-meşreb
Cihândan ellerin çekmiş ola hep

Tenezzül etmeye dünyâ-yı dūna
Düşe gide o vâdî-i cününa

260 Ta'aḳḳul eylemeye kendin aşlâ
Hemân efkârı olmuş ola Mevlâ

O ḳaṭ'a' geymeye faḡir libâsı
Nihâyetde ola köhne 'abâsı

Ġâzab-âmiz ola ol fi'l-ḡaḳıka
İki gözi döne 'ayn-ı 'aḳıka

N'ola olmazısa anuñ mekânı
Göze göstermeye kevn ü mekânı

Ne yerde aḡşam olur ise yata
Göñül virmeye hergiz kāyinâta

- 12a 265 Olur olmaz kelāmı söylemeye
Ne virürler ise alup yemeye
- Geçe ‘ömri şusuz gāhī gehi aç
O hiçbir kimseye olmaya muhtāc
- Yata vīrānelerde genc gibi
Ola menfūrī halkūñ renc gibi
- Başında ola bir köhne külāhı
Aña irmiş ola sırr-ı ilāhī
- Anuñ ne meskeni ola ne dārı
Ne bir yirde idebile qarārı
- 270 Muḥabbet bādesinden içmiş ola
Cemī-i māsivādan geçmiş ola
- Düşe ḥumlar gibi cām-ı şarāba
Vara mestāne-veş ḥālī ḥarāba
- Ḥarābat erlerinüñ yāri ola
Fenā dervişlerüñ ğam-ḥvārı ola
- O keyfiyyetden olmuş ola kınzil
Reh-i ‘aşk içre olmuş ola menzil
- İde nokşān olan işin tamām ol
Geze bu ‘ālemi mest-i mūdām ol
- 275 Bunuñ gibi bulup bir bāde nuşı
Olıgör derd-i ‘ışkıla ḥuruşı
- Tabī at tā ki ola aña meyyāl
Şafā-yı ḥāl ile gönlin ele al
- Derūn-ı kalbūñ olursa nazar-gāh
Ne ihsānlar ide ol kādır Allah
- 12b Ola ol ruz-ı maḥşerde şefī’üñ
İre rif’atlere kıadr-i refī’üñ

Ḥudāyā eyleyüp ihsān bize
 Ƙul eyle şuncılayın bir ‘azīze

280 Bizi Ƙıl böyle sultāna hevādār
 İki alemde eyle yār-ı ğam-ḥvār

Bize anlarla ünsiyet naşib it
 Ser-i kuyında bir merd-i ğarib it

İkinci Bâb: Şeyḫ Ümmî Kemâl ḳuddise sirruhunuñ Cemâl nâmında bir oĝlı olup zâhiri dīvâne-şekil ve bûdelâ-mânend her ân ‘uryân ve dâ’imâ mest ü ḫayrân gezüp lâkin yanında bir Ƙabaĝı olup ve içi bâde-i nâbila tolup belki anuñla ḫarâbât ‘âlemin bulup bu vâdide gezerken bu keyfiyetle vişâl-i Zü’l-celâl sezerken nâ-gâḫ pâdişâh-ı gerdün-iştibâhuñ elinde bi’emri’llâh Ƙatlı olıñduĝı beyânındadır.

Yine Ümmî Kemâl aḫvâlini ben
 Deyeyin nice olmuş ḫâlini ben

Cihânda varıdı üç oĝlı anuñ
 Sürür-ı Ƙalbi idi evliyânuñ

13a Mübârek nâmı birinüñ Cemâldür
 O da ḫâl ehli bir şâhib-kemâldür

285 Gören şanur anı dīvâne idi
 Yıķılmış ḫâḫrı vîrâne idi

Tamâm cezb ‘âlemine düşmiş idi
 Cihân ḫalkı başına üşmiş idi

Gezerdi mest olup dünyâyı her bār
 Velî keşf eyleridi râz-ı esrâr

Cihânı keşf iderdi lâ’ubâli
 Fenâ vâdisine düşmişdi ḫâli

Sözi olmuş idi remz ü işârât
 O kişide var idi özge ḫâlât

290 Olup ‘âşıkıların mest-i müdâmı
 Ezel meyhânesi olmuş maḳâmı

Tek ü tenhâ gezerdi her diyârı
Yoğıdı halk içinde i'tibârı

Kimesne bilmezidi anda ne var
Velâkin sırdan olmuşdı haberdâr

Geyer idi o pâre pâre câme
Şarınmağa bulmazdı 'imâme

Elin çekmiş idi dünyâdan el-hak
N'ola olur ise fânî-i mu'tlak

295 Yürürdi başı kaba yalın ayak
O kendin hâke mânend eylemiş çak

Eline akça virseñ almaz idi
Cihânı kirpüğine şalmaz idi

13b Ayak bağı diyü gülzârı bağı
Koyup hem-dem idindi bir kabağı

Yanında eksik olmazdı hergiz
Hemân anufla kalmışdı yalıfuz

Kabakdan dâyim içerdi şarâbı
Ciger biryânı olmuşdı kebâbı

300 Kabağun bâdesin şol dem ide nüş
İçinde nesne kalmayup ola boş

Tolardı yine kendüden o sâ'at
İçüp bu olur idi her zamân mest

Gice gündüz içerdi ol kabağdan
N'ola fark etmese karayı ağdan

Kabakdan bâde'i tırmaz içerdi
Bu keyfiyyet ile 'ömri geçerdı

Kabağa bâde gerçi konmaz idi
Ne hikmetdür yine boşanmaz idi

305 Müdâm eksik degildi bâde andan
Şafâ alurdi ol rûh-ı revândan

Bu aḥvâli tıyar nice mevâli
Şunarlar pâdişâha ʿarz-ı ḥâli

Didiler aña bir âdem şalıñuz
Bu aḥvâlüñ cevâbını alıñuz

Ne kişidür anı biz de görelim
Bu efʿâli n'îçün ider şoralım

Қabağıñ bilelim keyfiyyetini
Ne imiş ol kişinüñ niyyetini

14a 310 Bu sözi işidir bir nice âdem
Varurlar idüp iqdâmı hemân dem

Götürdiler anı dîvâne geldi
Қızarmış gözleri mestâne geldi

Görürler sözi olmuşıdı esrâr
Derünü toptolu tolmışdı esrâr

Maʿârifden ḥaberler virdi ol dem
İşidüp kaldı ḥayretde çoğ âdem

Bile idi kabaқ dağı yanında
Anuñ keyfi yir eylerdi canında

315 Degil bir vechile ḥâlî kabağı
Boşanur yine tolardı bayağı

Bu ḥâliyle olup mest-i müdâm ol
Ḥarâbâta düşüp olmuş tamâm ol

Қabağıñ ğavrına iremediler
Cevâbı buña hiç viremediler

Didiler kim budur efʿâl-i münker
İder bu kâle ehl-i şerʿi mużtar

Bunuñ yok şerʿide kaṭʿâ cevâzı
Ḥaқıқatde buña dirlер mecâzî

320 Bu b âṭıl iş degildir muқtezâmuz
Bu işe yok durur kaṭʿâ rızâmuz

Ki bu kişi ier dāyim arābı
 Kıyāmetde n' iün yok ıztırābı

Bunuñ hakından elbetde gelinsün
 Vücüdi yañlıř olmuşdur alinsun

14b Deyince kıydılar hayfā o řāha
 Uup cān gitdi dergāh-ı İläha

Aña ervāh cümle karşu geldi
 Melekler cānı i'zāz ile aldı

325 İletdiler varup Dārü's-selāma
 řafāyla irer °ālī maāma

Aña acımadık bir kimse yokdur
 Fenā dünyāda böyle hāl okdur

Cihānuñ böyledür hāli bürāder
 Senüñem diyeni aldar muarrer

Kimesneye hi itmez merhamet ol
 Aña bī-°aql olan varur olur kul

Diyüp ol gün ider ok kimse āhı
 Huřuřā kim cihānuñ pādiřāhı

330 Görür bir gice seyrinde o sultān
 İder Ümmī Kemāl oğlıun efgān

Yanup yaılması varıdı gāyet
 Derünunda ziyādeydi harāret

Didi řāha Cemālim kanı n'itdüñ
 Di söyle n'eyledüñ sen anı n'itdüñ

Haber virseñ n'ola baña Cemālim
 Ne itmişdür ola saña Cemālim

Vücüdümü n' iün anuñ yoğ itdüñ
 Cefāyı geri kim baña oğ itdüñ

335 Deyince alkup ayağ üzre turdı
 O řāhuñ yüzine bir sille urdı

- 15a Beliñledi o dem şâh-ı cihândâr
Uyandı uykusından ayıldı zâr

Didi yâ Rabbi bu işi ʿacebdür
Ne etdüm etmeme yâ ne sebebdür

Elümle girmişem kendü ıanuma
Nice kıydum ola ıatlu cānuma

Döşege düşdi yatup kaldı ol şâh
Tapancanuñ yiri ıarardı nâ-gâh
- 340 O derde bulmadı gitdi ʿilâcı
Kim oldı günbegün alçaq mizâcı

Olup muhtel ten-i bâkı üzüldi
Mübârek iki gözleri süzüldi

Nidâ-yı irciʿi işitdi cānı
Varup Uçmağı mesken itdi cānı

N’ola rûhına Hâk rahmet iderse
Mezârın gülşen-i cennet iderse

Dime şâha n’içün etdi bu işi
Kıyar mı kendü öz cānına kışı
- 345 Aña lâzım idi tabʿiyyet-i şerʿ
N’ola öldürse anı ğayret-i şerʿ

Şerīʿat muktezâsınca yürürdi
Hemân Hâkkuñ rızâsınca yürürdi

Bu sır ʿâlemde olmasun deyü fâş
Şerīʿatde n’ola virür ise baş

Kemâl Beg dime n’içün anı urdı
Bu işi şâha lâyıķ nice gördi
- 15b Nic’itsün oğlıdur cān re’sidür
Derûn-ı sînesinüñ yâresidür
- 350 İki gözlerinüñ düşen çerâğı
Söyünüp Cennet olmuşdur turağı

Ƙabakda dime ŐaƘın bāde n'eyler
Der-i meyhānede āzāde n'eyler

Dime aña n'ıçün içdi Őarābı
İderdi def^e anuñla ıztırābı

Anuñ içdüğini bāde Őanursıñ
Ya her dervīŐi āzāde Őanursıñ

Őarābı bāde-i vahdetdür anuñ
MaƘāmı kūŐe-i Cennetdür anuñ

355 Dime dīvāne ol gerçekden erdür
Hudā yanında ğāyet mu^eteberdür

Anı HaƘ eylemiŐ sultān-ı meczūp
Anuñ nice ola ef^eālī ma^eyūb

Anuñ daħı geçidi bundan oldı
Buradan Cennet-i a^elāyı buldı

İrem dirseñ Őafā-ender-Őafāya
Őalavāt vir Muħammed MuŐtafāya

Üçinci MaƘāle: Ehlu'llāh-ı ^eālī-mikdāruñ dāyimā mezār-ı Őerīfleri erbāb-ı kemālūñ mezārı ve derde düşenler tımārı ol Ƙabirde bulup evlād-ı [16a] kirāmları fütāde vü zār olan dervīŐān-ı bi'miğdāruñ Ƙalblerin Őād u ħandān ve medār-ı mağŐūdları herān ħāŐıl olduğı beyānındadır.

Dilā Ƙıl evliyāya istinādı
Kim anuñ söylene dillerde adı

360 Kerāmātı hemiŐe Őadır ola
^eAdīli dehr içinde nādir ola

İde dertlülertüñ derdine dermān
Çekilüp tekyesine vara Ƙurbān

Yana anuñ çerāğı niçe yirde
Devāsı irişe her ehl-i derde

Őifāyı bula ħaste diller andan
İŞigine gele dertlü yabāndan

- Yetiŝe bu buñlunuñ hâline vara
İre himmetleri her bir diyâra
- 365 Ziyâret-gâh ola her-dem mezârı
Ola halk içre anuñ i'tibârı
- Ğubârı merkâdı ola mübârek
Aña bir hâl vire Haq tebârek
- Ola cem'iyet anda bir kez¹⁸
Görem dirseñ var aña sen de bir kez
- Ola ŝevkile zikru'llâh dem-â-dem
Ol araya vara nice biñ âdem
- Şefâ vü zevkile ŝohbetler ola
Ne hâletler ne germiyyetler ola
- 16b 370 Du'â-yı hayr ola çok çok orada
İre her bir kişi anda murâda
- N'ola evlâdı hayru'l-âl olursa
Tamâm birisinde hâl olursa
- Babaları gibi çok himmet itse
Olan illetlerimiz cümle gitse
- Fütâde-hâl olanuñ destgiri
Olup ayakda komasa fakiri
- Yoluñuz böyle bir âli merâtip
Dil u cândan olasıñ tâ ki tâlîp
- 375 Yüzüñi gözüñi sür merkâdine
Bu oñmaduk başuñ ur merkâdine
- Ululuğına'nuñ iz'ân idegör
Kapısına hemân turma gidegör
- Ola kim derde dermân ire andan
Kerem ıssı o sulţân-ı cihândan

---

¹⁸ Bu mısranın vezni eksik.

Fenā dünyāda böyle gerçek er çok
Velī Ümmī Kemāl gibi yoğ artuk

Bu haller anda hep mevcūd olupdur
Anuñ nāmı cihān içre tölupdur

380 Odur şāhib-kerāmet server-i hāk
Odur nūr-ı ziyāyī °arş-u mutlak

Bizi yārānı ol nūra mulākāt
İdüp mülhāk tecellī ile bi'z-zāt

Münevver kıl dil ü cān hānesini
Mu'ammer eyle imān hānesini

17a Yirimiz hāne-i huld-i berīn it
Ricālū'allāha lutfuñla qarīn it

Üçinci Bāb: Hācīlardan biri Ka'betu'llāha varup ziyāret eyleyüp dönüp evine giderken nā-gāh kâfileden ayrı düşüp nār-ı ğayret ile yanup tutuşup Hudā-yı Lāyezāle °arz eyledükde Şeyh Ümmī Kemāl hāzretleri yed-i iktidāriyla mekānına irsāl eyledügi beyānundadır.

Saña bir hālını Ümmī Kemālūñ
Deyeyin tā gide dilden melālūñ

385 Ğarāyipden ğarāyiptür bu kışşa
°Acāyipden °acāyiptür bu kışşa

İşidince ziyāde şād olasıñ
Şefā-yı sırr-ı Sübhānı bulasıñ

Bolıdan bir kişiye oldı nā-gāh
Meger °azm-i tavāf-ı Ka'betullāh

Varup her yirleri itdi ziyāret
Aña Hādiden irişdi hidāyet

Girüp ihrāma hācīlar gibi ol
Bulur Beytu'l-harāma girmege yol

390 Getürdi lāzım olanı yirine
Velī gör ne gelür āhır serine

- 17b Mu'allāya varuban otururlar
Olanca mālını hep getirürler
- Çalarlar her nesi varise anuñ
O dem almıñ idi alan alanuñ
- Ne aqçası kalur ne rızkı mālî
Diğer gün oldı her vechile hālî
- Olancasını qaldurdu hārāmî
Unutdı hürmet-i Beyt'ül hārāmî
- 395 Hemānā başladı feryād u zāra
Düşerdi gāh olur kim i'tizāra
- İdüp āh u fiğ ān ağlar gezerdi
Yüregın derdie tağlar gezerdi
- Tütüni āhınuñ göge giderdi
Yanup yaqılup āhir fikr iderdi
- Dir idi kime diyem hasb-i hālîm
Ziyād'olsa aceb midür melāim
- Bu yoqluğıla ben āhir bulurum
Düşüp derd ile bir gün yoğ olurum
- 400 Baña bir kimse yoğdur āşinā hiç
Benim gibi olur mı mübtelā hiç
- Deyüp sürdi yüzini hāk-i-rāha
Tazarru'c itdi dergāh-ı ilāha
- Dedi ey yoğ olanı var iden Hāk
Dil-i mazlūma lutfın yār iden Hāk
- Ƙamu eşyāya maqşūdın viren Hāk
Cihān hālkın murāda irgiren Hāk
- 18a Bana ihsān iderseñ n'ola şimdi
Ki muhtāç olmuşam bir pūla şimdi
- 405 Nice gündür ta'am alup yimeydüm
Başumı yire qoyup uyımaydum

Beni bir kimse bilür yok burada
Meded iden kim ola nā-murād

Benim sensin bilen aḥvālim iy Ḥaḳ
Ḥarāmī aldı cümle mālüm iy Ḥaḳ

Ayağa düşmişem luṭf et elim al
Gözüm yaşından olmuşdur elim al

Bugün ğurbetde ḳaldum ḳıl °ināyet
N'ola senden irer ise hd āyet

- 410 Ki sensin müpel ānuñ dil-üv āzı
Ki sensin ḥaḳ-ı °ālem çāre-sāzı

Elin düşmüşlerüñ sensin alan hep
Benim de al elim luṭf eyle Yā Rab

Ġarīb u bī-kesem yābānda ḳaldum¹⁹ 18
Ölümlü ḥasteyem dermānde ḳaldum

Bunu diyüp o miḥnet pāyimāli
Getürür gönline Ümmī Kemāli

Didi senden bilür yok ḥālümü yeg
Benim çok sevdüğüm Sultān Kemāl Beg

- 415 Baña itseñ °aceb mi şimdi himmet
Ki sensin bilürem şāh-ı vilāyet

Yüzüm çok sürmişem dergāhuña ben
Fütāde düşmişemdür rāhuña ben

- 18b Ḥudānuñ sen bugün ḳudret elisin
Veliler içre bir ğurbüz velisin

Elim alup ne var ol destgīrüm
Baña luṭfun olursa n'ola pīrüm

Deyüp bunuñ gibi söz söyledi ol
Duāsı Ḥaḳ ḳatında oldı maḳbül

¹⁹ Metinde mısralar yer deġiştirmiş.

420 Başına kondı devlet ol kişinüñ
 Ki bitdi eksigi her bir işinüñ
 Bir el kudretden ol dem irdi nā-gāh
 Ricālū'llāh aña māl viridi nā-gāh
 O kişiyi oracıqdan qaparlar
 Girürler ne yola ne hüd şaparlar
 Bırakdılar şanasıñ āsumāndan
 O sâ^eat geldi şandılar yabāndan
 Bolı maħrāsına²⁰ düşdi o kişi
 Görenler oldı hayrān iş bu işi

425 Gelür hācīlarıyla bile olān
 Olur ehl ü ^eayālī şād u hāndān
 Evine girüb ol hācī oturdı
 Gönüldeñ bār-ı ālāmı götüirdi
 Bu hāle cümle hālk etdi ta^eaccüb
 Dediler bu kime etmiş taqarrüb
^eAceb bu neylemişdür Hāqka lāyık
 Ne sultānıla etmiş āşinālīk
 Bilürler bir ^eazizüñ himmetidür
 Cenāb-ı kibriyānuñ kudretidür

19a 430 Kemāl-i kudret-i hāqıla her vaqt
 İş işler evlīyālar bu ne hikmet
 Görüñ Ümmī Kemālī ne kişidür
 Kerāmet nicesi anuñ işidür
 O sultānuñ ululıgın görüñüz
 Yüzüñüzāsītānına sürüñüz
 Kerāmātından anuñ neydügin bil
 Aña varmağa cidd ü cehd kıl²¹

²⁰ maħrāsına: Vezin gereği "maħrūsāsına" kelimesinin kısaltılmışı olmalıdır.

²¹ Vezin bozuk.

Vücudı sırr-ı haķıla  oludur
Velilerde bu dağı bir ul udur

435 Varan her  aste bulur anda Őıĥ at
 abib-i a ere varmak ne za met

Varan dertl  bulur anda Őif ayı
Bil rler kim odur d r  Ő-Őif ayı

Oğul kız isteyenler varur anda
S r p y zin yire yalvarur anda

Dağı ol kişi  ururken orada
Biter her  aceti irer mur da

İrem dirse  mur da sen de iy y r
Őalav t vir Res l 'll ha her b r

D rdinci Mak le: V c d-ı ins nda z hir olan ‘illet ‘azizler n himmetleri ile z 'il olup Őıĥ ate m beddel ve derd- l d olan mu tel [19b] miz ca ‘il c evliy u'll ha varmağa i tiy c olup erb b-ı mu t ci n ma Őudı ve mur dı ric lu'll h  apularında  asıl olduğu bey nındadır

440 Dil  derd-i dile bir  are l zım
 abibe varmağa b - are l zım

Eger bir za met ir p ağıra baş
D Őeg r tekye-g ha ey  arındaŐ

Ten nde ger ola ‘arız bir ‘illet
 ekesi  mi neti d ny da  at  at

Olup  eŐm-i niĥeb nu nda hicr n
Dem- -dem her yirini  aplaya  an

D Őe a'z na y  ud acı Őızı
Bulıg r ol zam nda bir ‘azizi

445 V c d-ı y  d k k y  ola  aste
Ser- -p  el ayak olsa Şikeste

Y  ud cism n mara lar ile  ola
Bu  ale varıca  ins n[a] n'ola

Ṭabībe olısar elbette muhtāc
‘İlāc eyle hemān ṭurma gözüñ aç

Bu derde vaḳtı ile eyle çāre
Yā seni öldürür ol vara vara

Bulıgör bir işe şāhib-kerāmet
O saña eyleye luṭfila himmet

450 Saña enfās-ı müşkīninden anuñ
Ṭoḳınur ise sıhḫat bula cānuñ

20a Refāhiyyetler iriše mizāca
Saña bir hāl ola andan ‘ilāca

Senüñ derdüñe dermān andan ire
Şifā-yı cān hep o sultāndan ire

Seni ḳoya tefekkür eyle ey cān
Bu derde mübtelādur şāh-ı devrān

Cihān ḫalkı olurken ḫükmine rām
Düşince derde ḳalmaz rüz ile şām²²

455 Ten-i pākine ‘ārız olsa ‘illet
O ‘illetden çeke biñ dürlü zahmet

O şāhuñ şöyle bil nāzük mizācı
Velilerden bulur yine ‘ilācı

Velilerdür iden her derde dermān
Ki olur muhtāc anlara ṭabībān²³

Yüri var bir velīnüñ yanına düş
Dilerseñ dā’im ola ḫātīruñ ḫoş

‘İlāc olur saña andan muḳarrer
Gide emrāz hep tenden muḳarrer

460 Vücūduñ sıhḫata ola mübeddel
Şafā-yı dil vire her yañadan el

²² ḳalmaz rüz ile şām(Satır arasında tashih edilmiş.): şanma ide rām (Metinde) (Biz satır arasındakini tercih ettik.)

²³ Satır arasına bu mısra yeniden yazılmış. Ancak okunamıyor.

Her iletiden olasıñ sağ u sâlim
Diyesiñ şükr idüb hoş oldı hâlim

Bizüm yâ Rabbi cismümüzi sağ it
Oñulmaz dertleri tenden ırağ it

Bizi bir hâzık ehlu'llâha gönder
Dil ü cân hastesin hoş hâle dönder

20b Şifâ-yı zaḥm-ı cân eyle müyesser
Bi-ḥaḳḳı süre-i Tâ-Hâ vü Kevşer

Dördüncü Bâb: Âl-i ʿOsḡmân Ḥazretlerinden pâ-yi taḥta pâdişâh-ı devrân olan bu şâhuñ ayağına bir maraz ʿarız olub hiçbir vechle çâre bulunmayub ʿâkıbet sultânıñ ḥişâl ü pâdişâh-ı gerdün-mişâlüñ derdi Ḥazreti Şeyḫ Ümmî Kemâl ḳaddera'llâhu merḳadehüya varup dermân bulduğı beyânundadır.

465 Yine saña kerâmât-ı ricâli
Diyeyin nicedür Ümmî Kemâli

Zamânında anuñ Şâh-ı Sitanbul
Bolı semtine düşürdi meger yol

Ḳılıcıyla açardı her diyârı
Ricâlü'l-ğayb olmuş idi yârı

Añılmış nâmı Şâh-ı Ğâzî idi
Bahâdır erlerüñ mümtâzı idi

Sitanbul pây-ı taḥtı idi anuñ
Nazîri gelmez ol şâh-ı cihânuñ

470 Velî bir derde olmuşdı giriftâr
Çekerdi zaḥmet ol devletlü ḥünkâr

Ziyâde bî-ḥuzûr olurdu andan
Cihânı ḳo bezerdi belki cândan

21a Gice gündüz ğam u miḥnet çekerdi
Uyımayup tamâm zaḥmet çekerdi

Nice ideceğini bilmez idi
O derde kimse çâre ḳılmaz idi

Ayağında idi ekşer o  illet
İderdi her kim anı görse nefret

- 475 Anı şanma şafâ vü demde idi
O zahmetden ser-â-pâ ğamda idi

Didiler bunda vardur şimdi bir pîr
Du asın al yûri dergâhına ir

 Acâyib müstecâbü'd-du adur ol
Hudâ yanında sözi oldu maqbûl

Varursañ anda bulursıñ şifâyı
Şalavâtıla şâd it Muşafâyı

Ola kim işüñi Allâh oñara
Bulasın derdüñe şayed ki çâre

- 480 Bu sözi işidince şâh-ı  âlem
O dem gönderdi aña nice âdem

Getürüñ didi ol pîri varuñuz
Buraya gelsün aña yalvaruñuz

Benim aña selâmum idüñ irsâl
Diy'ñüz elbetde gelsün ol be-her-hâl

Varınca pîri da vet eylediler
Sözini şâh-ı dehrüñ söylediler

İşidince bu sözleri o sultân
Buyurdılar cevâbın virüp ol ân

- 21b 485 Didi kim biz aña varmağ ne hâcet
Buraya gelsün ol şâhib-sa adet

Anuñ var bize küllî ihtiyâcı
O bizden derdine umar  ilâcı

Benim bir hâcetim yok hergiz andan
Ki ben el çekmişem kevn ü mekândan

Benim yanumda var anuñ recâsı
Bu kapu olsa n'ola ilticâsı

Gelür ise buraya ol revâdur
Oñulmaz derde zirâ mübtelâdur

- 490 N'ola dertlü gelür ise tabîbe
Dimezler buña ef'âl-i 'acîbe
- Tabîb olan varur mı ehl-i derde
Revâ görmez anı kimse bu yerde
- Varanâdemler ol şâha cevâbı
Deyince çekdi gâyet ıztırâbı
- Hicâbından gireyazdı yere ol
Degil tedbîrimiz 'âlemde maqbûl
- Yeründedür dediyse her ne sözi
Sürerseñ n'ola ayağına yüzi
- 495 Deyüp ol pîre 'azm itdi hemân-dem
Du'âsın ala ya'nî şâh-ı Ekrem
- Aşardı gerçi tırmaz tağı taşı
Akıdurdı gözinden kanlu yaşı
- Bozarmuduñ o karlı tağınaçak
Akarşulu güzel yaylağınaçak
- 22a Çıkınca buldılar ol pîri anda
Oturur gördiler Taşkaynadanda
- Görince pâdişâh anı orada
Dedi luţf it beni irgür murâda
- 500 Saña gâyet benim bir minnetim var
Ayağumda oñulmaz 'illetim var
- Du'âyıla o şâyed gide benden
Recâmuz bu olupdur şimdi senden
- 'Azîz oñulmasına himmet itdi
Şafâ-yı hâtırıla himmet itdi
- Meger bir kaç yirinde zaħmet anuñ
Ezelden varımış şâh-ı cihânuñ
- Didi bir bir bu gitsün bu da gitsün
Oñulsun zaħmetüñüñ başı bitsün
- 505 Velî bir ikisi tursun yirinde
Belâ olmasa insânuñ serinde

nudur Hakkı dirler ey qarındaş
Belādan hālî olmamak gerek baş

Belāya şol dem ola müptelā dil
Olur imiş Hudāya āşinā dil

Vücūdî ādemüñ olmasa haste
°Uzuvdan olmasa biri şikeste

O kişi Hāzret-i Hakkı unudur
Fenā dünyāda cāna korku budur

510 Göregel derde düşen mübtelāyı
Nice varur bulur dārü'ş-şifāyı

22b Olurısa velî bir derd anda
Qarār idemez ašlā bir mekānda

Dilinden hergiz anuñ gitmez Allāh
Derün-ı dildenāh eyler o her gāh

Saňa bir söz direm ey šāhı °ālem
Bugün fermānuña tābi°dürādem

Cihānuñ gerçi sensin pādişāhı
Hudādur pādişāhlar pādişāhu

515 Unutma sen anı dāyim añadur
İle zulum itme šāhum hep sañadur

Saňa bu pādişāhlığı o virdi
Ki zīrā Šāh-ı kevneyni severdi

Anuñ ümmetine itme cefāyı
Severseñ ol Muḥammed Muştafāyı

°Adālet eyle dāyim ey cihāndār
Dir iseñ saňa qabrüñ olmaya dar

Tecessüs eyleriseñ n'ola hālüñ
Olur pā-māl olan māl ü menālüñ

520 Viresiñ °ākıbet bu cān-ı pāki
Vücūdün mesken ide zīr-i hāki

Saňa bu pādişāhlık bāki qalmaz
Dime bu cānı viren girü almaz

N'ola aḥvālūñ eylerseñ tefekkür
Vücūduñla şaḳın itme tefahḥur

Gice gündüz Ḥudāya eyle ḳulluk
Yaraşmaz ḳullara ide fużulluk

23a Deyüp başladı ol demde du°āya
Seni işmarladum yüri Ḥudāya

525 Ola yardımcıñız Mevlā her işte
Hevādāruñ ola her bir ferişte

Olup maḳbūl-i Rabbü'l-°ālemīñ
Erenler her zamān ola mu°inūñ

Şeh-i °ālem işidince bu pendi
Ziyāde ḥazz idüp ḡāyet begendi

Orada vaḳf idem didi nice kūy
Dedi Ümmī Kemāl aḥvālūmi ṭuy

Baña dünyāda bir nesne gerekmez
Cihānuñ yükin °āḳil kişi çekmez

530 Baña ancaḳ Ḥudādur lāzım olan
Kim anı yoḳluḡıla buldı bulan

Derūnum °ışḳ-ı Ḥaḳḳıla ṭoludur
Beni adam şanup dime uludur

Muḥaḳḳar bir gedāyam Ḥaḳ katında
Bilinür °āli-ḳadr alçaḳ katında

Bunuñ gibi nice söz didi şāha
Vedā° idüp oradan girdi rāha

Meger ol dem ḳoyun güderdi sultān
Ḥulūş-ı ḳalbile olmuşdı çübān

535 Ḳoyunları öñe ḳatup yürüdi
Beyābāna düşüp ṭaḡa yürüdi

Ḳoyun āvāzı aña ḥoş gelürdi
Niçe rūḥānī cān lezzet alurdi

- 23b Boğazdan zikri icād itdi andan
Gelür zîrâ o zikriñ zevki cāndan
- Meleşürdi koyunlar nice iy cān
Aña uydurdu zikrini o sulţān
- Çobanlığa olursa n’ola lâyıķ
Koyuna zikri olmuşdı muvāfık
- 540 Çobanlıktan ider şanma anı ‘ār
Bu hāliyle aña keşf oldı esrār
- Koyun gütmüşdi nice enbiyālar
Çoban olursa n’ola evliyālar
- N’ola sulţān-ı kevneyn olsa çübān
Aña ümmet koyun oldı kemā-kān
- Koyun gibi sürerdi ümmetini
Niçün sen tutmayasın sünnetini
- Bu da irşād iderdi halkı her ān
Gelüp bey’at alurdu her müsülmān
- 545 Hüşüşā her bir evlādı o şāhuñ
Olupdur mürşidi bu hānkāhuñ
- İderler daħi şimdi halkı irşād
Olupdur her biri irşāda mu’tād
- Velī oğlanlarından ğayrı bir kul
Kıomadı ğitdi seccādesine ol
- Hālīfe kıomadı ğitdi yirine
Düşer ise n’ola derdi serine
- Dir idi ben nice idem hālīfe
Ya ben mürşid miyim n’idem hālīfe
- 24a 550 Resül’İllāh yolınca ğidemedüm
Hāķķa maħşüş bir işin idemedüm
- Benim yokdur vücūdum n’eyleyeyin
Varısa yığdürür maħv eyleyeyin
- Añılmasa yığidi daħı adum
Ki yokdur kendime hiç i’timādum

Baňa varlık yaramaz bu cihānda
Adum yād olmayaydı bir zamānda

Aşıl maqşūd olan budur hemānā
Bu yokluk 'aşıka hūdur hemānā

555 Hemīşe var olan zāt-ı Hūdādur
Vücūd işbāt iden andan cüd'ādur

Yigidi bu cihāna gelemeydüm
Fenā mülkine sāye şalmayaydum

Ne layıkdur vücūda şahib olmak
Cihān ālāyişine tālib olmak

Benim oğlanlarım yiter yerimde
Ki sevdā-yı hilāfet yok serimde

Deyüp seccādesine o Şultān
Koyup oğlanların gitdi kemā-kān

560 Bular da tırmayup irşād iderler
Babaları tarīkına giderler

Bularuñ yolları erkānı budur
Sülūk-ı vaḥdetüñ seyrānı budur

Kemālli dinse bu cumhūra ḥaḳdur
Cemālū'llāha bunlar müsteḥaḳdur

24b Olam dirseñ Kemāllilerden iy yār
Şalavāt vir Resülü'llāha her bār

[Haşirde] su'āle āzād olıcaḳ ve şadā-yı mü'ezzīn kulağına tokınıcaḳ şalāta bil-ḥāşşa namāz vaḳtine ḥāzır olup min-ba'd şalāta ihmāl ve tekāşül uzun olmamak evlā olup huşuşan şalāt-ı fecri er kılma ecri ziyāde olduğı beyānındadır.

Dilā vaḳtinde kılğör namāzı
İdem rāzī dir iseñ bī-niyāzı

565 Namāzı kıl ezān oḳunduğı vaḳt
Kulağıña şadā tokunduğı vaḳt

Qıl evvel ol şalātuñ sünnetini
Dürüst eyle gönülde niyetini

Dağı farza getür kâmet orada
Namâz içre irem dirseñ murâda

Qılagör sa‘y idüp yirlü yirince
Qoma te‘hüre şakın vaqt irince

İşüñi gücüñi terk eyle zinhâr
Şalâtı geç qoyayın dime iy yâr

- 570 Namâzı vaqti geldüğü gibi qıl
Derün-ı cân u gönülden du‘â qıl

(25a/b ve 26a/b boş)

Sinân Begüm kulaq tutmaz bu söze
Çıkar her birisi dağlıyle yüze

Didi oğul varısa sende iğlâş
Gelüp bu ayağımuñ üstine baş

Göresiñ sen dağı vaqti nicedür
Demeyesiñ bu vaqt için gicedür

Başınca ayağın depretdi sultân
İder oğlı Sinân eflâki seyrân

- 575 Görür kim toptolu tolmış felekler
Namâz-ı fecri kıurlar melekler

Didi oğlına bunuñ aşlını bil
Senüñ dađlıñ nicesi ola qabül

Benim ir kılduğumuñ vechi vardur
O vaqt içre kılinmaq mu‘teberdür

Meleklerle kıluram ben namâzı
°Aceb mi keşf idersem saña râzı

Diledi °özrin işidüp bu sözi
İki ayaklarına sürdi yüzi

- 580 Bilür kim babasını ne kişidür
Kerâmet dâyimâ anuñ işidür

Bolı sancağında Yığluca nām kıaryede sākin dervīş-meşreb-i ʿālī-kevkeb
 Kııtbē'd-dīn Hıvāce dirler bir ʿaz izūñ beyānındadır.

Huşuşan bir kıişi var idi anuñ
 Tamām dervīşi idi evliyānuñ

(27a boş)

27b Olupdur nāmı Kııtbü'd-dīn Hıvāce
 Ol idi Hııı kıatında kıadri yüce

Tamām varmuş idi yüz yaşına ol
 Tarıkuñ çıkmış idi başına ol

Veliyyü kııtb-ı devrān olsa n'ola
 Hıudā dergāhına yol bulsa n'ola

585 Şalāh ehli idi ğāyet o sultān
 Namāz kıılmaqdı işi güci her ān

Namāzı gice vü gündüz kıılurdu
 Şevābını anuñ zırā bilürdi

Namāz dur ʿarş-ı aʿlāya vesīle
 Namāz dur kıurbu Mevlāya vesīle

Deyüp bu da namāzı kıılup er [er]
 Dir idi böyledür vaqt-i muķarrer

Bunuñ da ʿādeti olmuşdı her dem
 Şalāt-ı şubhı kıılurdu muķaddem

590 Bu da Ümmī Kemālūñ dervīşidür
 Duʿāsı müstecāb olmuş kıişidür

Geyiceklele ülfet itmiş idi
 O sultānuñ yolınca gitmiş idi

Felege tağı virmez idi hergiz
 Gezerdi kıanda giderse yalıñız

Kaçardı kimseye görünmez idi
Düşüp il ardına sürünmez idi

Velîlerden bu da bir hōca idi
Ziyāde yaş[1] sürmüş koca idi

28a 595 İde rûhına rahmet Hâk te'ālā
Maķâmı Cennet-i Firdevs ola

Görüñ Ümmî Kemāli nice erdür
Velîler içre nice mu'teberdür

Huşûsā kim Recep ayında el'ân
Varurmuş anda nice biñ müsülmân

°Azîzüñ sâkin olduğı eve hep
Derilüp °ālemüñ halkı müretteb

İçinde köşe köşe zıkr olunur
O zıkr içre ne °ārifler bulunur

600 İrer bir hālet insāna orada
Ne ulu kimseler irer murāda

Gice anda kıılır hācet namāzı
Kim eyler yüz sürüp Hâkka niyāzı

O Sulţānı kimi eyler ziyāret
Kimine irişür Hâkdan hidāyet

Gelürmüş her kişiye anda bir hāl
İrer hāle varan anda be-her-hāl

Yigirmi biñden artuğdur varanlar
Başın açup Hudāya yalvaranlar

605 Gelür etrāfdan ādem be-ğāyet
Kim olmaz haddine hergiz nihāyet

°Azîzüñ türbesi üzre giderler
Bu namāzdan şevkle tevḥîd iderler

Kaçan kim göreler şehir-i şıyâmı
İderlermiş ziyâde ihtirâmı

28b Otuz gün hâlvet eylerler tamâmet
Çeker her biri gâyetde riyâzet

İşi tevhîddür her bir kişinüñ
Şafası var ziyâde dervişinüñ

610 Aşıl maḥşûş anuñ üç hâlveti var
O hâlvetde olanuñ vahdeti var

°Azîzüñ sırrını anda görürler
Şafâ-yı zevk-i rûhânî bulurlar

Yüzinde her kişinüñ var nikâbı
İderler dâ'imâ Hâkdan hicâbı

Hemân tevhîd iderler gice gündüz
Sürerler ağlayup dâyim yire yüz

Ne esrâr-ı İlâhî zâhir olur
Bu esrâra düşenler hakkı bulur

615 Didi bir gün °azîz idüp beşâret
Dilerseñüz yiriñüz ola Cennet

Benim çıkırık kapumdan kim geçerse
Derünî râzı bu derdin açarsa

Muḳarrer ehl-i Cennetdür o kişi
Ḥudâya lâyıḳ olur anuñ işi

Benim ile Cinân içinde bi'z-zât
Olur ol kişi elbetde mulâkât

İderin ben aña ol gün şefâ'at
Ṭamudan n'ola çekmez ise zahmet

- 620 Muhibbim dervîşim olanlara da
Benüm kapuma yol bulanlara da
- 29a Ben ol gün eyleyem feryâd u zârı
Deyem iy  alem n Perverdigarı
- Benim dervîşlerime rahmet eyle
 in yet kıl esirge Őefkat eyle
- Benim ile Cin na bile girs n
Őaf -yı lezzet-i d z ra irs n
- Őab l olup du am elhamd li'll h
Őulađuma bir  v z ire n -g h
- 625 Diyeler kim bađıŐladık buları
Cehennemden varisa őr kuları
- Sen n ile bile D r 's-sel ma
Gir ben iriŐeler iŐtir ma
- Mur dı her birin n h Őil ola
G zel ni metler me v Őil ola
- Sen n y z n Őuyına bunları ben
Bunuň gibi nice azđunları ben
- Esirgey p n'ola rahmet idersem
Yirin her birin n Cennet idersem
- 630 H kuň ne luŐfı olurmuŐ g r n z
Y z n z t rbeye varup s r n z
-  Aceb bild n mi Şeyh  mm  Kem li
Yolında bezl iderseň n'ola m li
- H d dan feyz olurdu g h  g h 
N'ola dense aňa Őeyh-i İl h 
- Y ri Dervîş AŐmed sen daği Őur
M b rek sit nına y z n s r

- 29b Derūnuñ nār-ı ıřka yaqıup ađlar
 şu gibi ayağına aqıup ağlar
- 635 Ola kim derdüñe bir çäre ola
 Nice bir sîne päre päre ola
- Ki z irā derde dermān andan olur
 Kemāl-ı luşf u ihsān andan olur
- Bolınuñ halkı tā rüz-ı kıyāmet
 Umarlarsa n'ola andan řefāat
- Ümīdimüz tıtarız biz de andan
 Kerem issi o sultān-ı cihāndan
- Baña bir şemme esrārından anuñ
 Dimāğuma toqıandı evliyānuñ
- 640 Anuñ āsārı var bende ziyāde
 Ki vardı hāl-i ışka izdiyāde
- Kemāl-i mertebe var inkıyādum
 Kilāb-ı kūyına var itimādum
- Kitāb yazmaq baña andan uludur
 Vücūdum sırr-ı ışkıla tolıdur
- Yazarım gice gündüz dāsītānı
 Ben olsam n'ola halkıñ dāsītānı
- Oqınur sözlerimiz zıkr içinde
 Hıdā derdiyle olduğ fikr içinde
- 645 O sultānuñ baña ihsānidur hep
 Ki oldum āsītānında muqarreb
- Qapusunda kul olayın ölince
 Ne çekdüm ben o sultānı bulınca

Menakıb-nâme'den ilk ve son varaklar.

